

1871
1872

№ 6.

„Загляне сонцэ
и ў нашэ ваконцэ!“

Янкі
Кудалы

Цэна поўрубель (50 кап.).

1908.

Суполка

„Загляне сонцэ и ў нашэ ваконцэ“

выдала пакуль што и прадае:

Біеларускі лемэнтар або перша́я навука чыта́ння, цена 6 капіежек.

Перша́е чыта́нне для дзіетак біеларусаў.
Напіса́ла Ціотка, цена 6 кап.

Беларускі лемэнтар, або перша́я навука чыта́ння, цэна 6 кап.

Перша́е чыта́нне для дзетак беларусаў; зля́жыла Ціотка, цэна 6 кап.

Гутаркі аб не́бі и зямлі, цэна 15 кап.

Dudka Біеларуска́я, Маче́я Бура́чка, цена 25 кап.

Dudka Біеларуска́я, піекна́е wydáнне, цена 50 к.

Пан Тадеу́ш. Па польску напісаў Адам Міккiewiч на біеларуску́ю hutарку піерewiарнуў Wincuk Marcinkiewiч цена 25 кап.

Пан Тадеу́ш. Піекна́е wydáнне, цена 50 кап.

Нарон. Апове́сь біеларуска́я Wincuka Marcinkiewiча.
цена 15 кап.

Нарон. Піекна́е wydáнне, цена 30 кап.

Smyk Біеларускі Symona Reўкі s пад Barysowa
(Pranciška Bohušeвича). Цена 20 кап.

№ 6.

„Загляне сонцэ
и ў нашэ ваконцэ!“

Жалейка

Янки Купалы.

Грай, мая жалейка,
Пей, як салавейка!
Апевай нядолю,
Апевай няволю,
И грывни свабодна,
Што жыве край родны.

Янка Купала.

ПЕЦЯРБУРГ.

Друкарня К. Пянткоўскага, Вялик. Пад'ячэская вул. № 22.

1908.

Беларускі
літэратурны
музей

ИЗДАТЕЛЬСТВО
СОЛИАРИС
ЛЕНИНГРАД

13PK 20200

Я не паэта.

Я не паэта, о крый мяне Божа!
Ня рвуся я к славе гэт'кай ни мала.
Хоць песенку-думку и высную можэ,
Завуся я тольки—Янка Купала.
Славу паэтаў разносяць па свеце,
Вянки ўскладаюць и звоняць пахвалай,
Я ж циха йграю, хтож цихих прымеце?
Ат! ведама з вйоски—Янка Купала!
Кожны край мае тых, што апеваюць,
Чым йосць для народа упадак и хвала,
А Беларусы нікогаж не маюць,
Ніхай жэ хоць будзе Янка Купала.
Доляй убоги йон цихи, ня смелы,
Беда, яго маці, узгадавала,
Слізозы пагарды пье толькі век цэлы,
От, ведама, просты Янка Купала.
Песні начаў пець гэі мовай убогай,
Якой погарджаюць горка, недбала,
Пэўна и песен счураюцца многа,
От, ведама, здумаў Янка Купала.
Шчасця так рэдка над светам усходзе,
Но досіць бывае меши хоць мала,
Должб каб бачыў у родным народзе,
А быўбы шчаслівы Янка Купала.

Эт, с часам людзи ўпадаюць на силе,
Смерць скосе, глядзи и больш крыжам стала
Нехта спытае: хто ў гэтай магіле?
А напис пакажэ: Янка Купала.

К песням.

Песни мае, песни!

Смуткаў маих дзеци,
Калиж час вам прыйдзе
Весяла запечи?
Ой! сваю и з вашай
Роўну долю бачу,
Плачыце вы, песни,
И я з вами плачу.
Хацеўбы вас, песни,
Зрачыся, пакинуць,
Силачкиж мне мала,
Буду ўжо так гинуць.
Выплакаў вас сэрцам,
Высниў вас душою,
Вальчучы з нядоляй,
Вальчучы з бядою.
И цяпер за мною
Ходзице вы ўсюдах,
И вясной па траўцы,
И ў восень па грудяхъ,
Па снягу зимою,
Па загонахъ летамъ.
Вы мяне спазнали
З горам, з людчым светам.

Шмат чаго нагналі
Мне ў душу смутную,
И йшчэ знаю, знаю,
Шмат чаго пачую.
И так мне здаецца,
Сколькі ні тужыці,
Са мной вы, я з вамі,
Вечна будзем жыці.
Толькі, мае песні,
Смуткаў маіх дзеці,
Каліж час вам прыйдзе
Весяла запечи!

С песьняю а сваей старонцэ.

Не всяюлая старонка
Наша Беларусь,
Людзі: Янка, ды Сымонка,
Птушкі: дрозды, гусь.
Поля: горы ды камення,
Потам зліта ўсю,
Сенажаць—адны карэння,
Сивец ды купію.
Родзе шнур не самавіта
Сколькіб працы ўніос,
Ячмень с сажай, з званцом жыта,
С свірэпкай авіос.
Не багатыя і вёскі,
Садоў ў іх не знаць,
Толькі часам дзе бярозкі,
Як тычкі, стаяць.

А у вйоскахъ люд убоги,
Век беда ў крук гне.
Вечна ў лапцях, гное ноги,
Зрэбья спину тне.
Цйомны, цйомны народ гэты,
Трудна и сказаць,
Абырваны, не адзеты,
Ня ўмее чытаць.
З яго кожны насмяецца,
Назаве дурным...
Бедны люд... так бы здаецца,
Плакаў разам з йим.
Так нямила, як магілай,
Неяк выдае
Беларусь, мая старонка,
Но люблюж яе.
Як калиб з ей разлучыся,
Плакаў б с усих сил,
Эй, бо дзе воўк урадзіўся,
Яму куст той мил!
Ў хаце голаду лазнаю,
З'ем хлеба, валы..
Горэй жыци ў чужым краю,
Болей сльоз, нуды.
Там не найдзеш братних сэрцаў,
Там кожны чужым,
Будзеш жыци ў паняверцы,
Ды адзин адным.
Песню родную зацягнеш,
Хто пачуе, хто?
Тамъ любичь свой край прысягнеш
Лепей, як жыццю.

С песняу беларускаго мужыка.

Я багач, я магнат!—
Усिमъ рад, усим сыт!—
Што мне пан, што мне кат!—
Цэлы свет мне аткрыт!
Я усйо закляну,
Усйо силай папру,—
З гор зраблю далину,
А з далінки гару!
Затрымаю ваду,
Ціёмны бор павалю,
А як с сошкай пайду,—
Увесь свет накармлю!
Кажуць, бедны дух мой;—
Яж такі маладзец!—
Замахаю касой,—
Трупом ляжэ сивец!
Кажуць,—крыўджу людзей;—
Ах, каб их жэ багі!—
Циж ня с працы маеі
Карыстае други?!
...Эй, дуж я да ўсяго—
На раллі, на лугу!
Толькі гора свайго
Я змагц не магу!...
Толькі шнур мой вузкі,
Град на полі пажне,
И залом ведзьмакі

Заплятуць на мяне;
Толькі ў хатцы маеі
Зимой свішчэ вихор,
Хлябок вынесе змей,
Дроў ні дасьць пански бор;
Толькі, як памру я,
Прападаю, як мыш,—
Німа хоць бы гниля
На труну і на крыж...
Толькі, як памру я,
Ні ўмирае беда,
Хоць з магилкі маеі
Змые насып вада...

Я мужык беларус,—
Пан сахі і касы;
Цёмны сам, белы вус,
Пядзі дэве валасы.
Бацькам голад мне быў,
Гадаваў і кармвў;
Беда маткай была,
Праца сілу дала.
Хоць пагарду цярплю,
Мушу быць глух і нем,
Хоць свет хлебам кармлю,
Сам мякиначку ем...
С цяжкай працы маеі
Карыстаюць усе,
Толькі мне за яе
Німа дзякуй нідзе.

Глянь, высокинський бор,—
Вокам нельга прабиць,—
Загудзеў мой тапор,—
Як блин, поле ляжыць!
Сошку з вышак сцягнуу,
Кабыличку ўшчаміу,
Спину трохі прыгнуу,—
Лес на пахань зрабіу!
Дый засеяў кусок,
Потым з жонкай пажау.
Пан пшанички тачок,
Люба глянуць, наклау.
Так вот, людцы, яки
Я мужык беларус:
Нады лбом сinyaки,
Цёмны сам, белы вус.
Эй, каб цёмны ня быў,
Чытаць ксявонжкі умеу,—
Я бы долю злабыў,
Я бы песенкі пеў!
Яб патрапіу сказаць,
Што і я—чалавек,
Што і мне гараваць
Надаела ўвесь век!...

Дымаў мей-
тэр, да сё-
дзёня!
Сябе - зусім
чужына!

Шумныя бярозы
Пабяліу мароз;—
Хацеў бы я плацаць,
Дый не маю сльоз

Хацеў бы я пеци
Аб сваей бядзе,
Но мне сэрцэ ные,
Песенька няйдзе!
Хацеў бы, каб зимаў
Срогих не было,
Каб зарэло цягам
Летняе цяпло!
Хацеў бы, каб доля
У хатцы жыла,
Каб з бурливай рэчкай
Нядоля сплыла!
Хацеў бы, каб воля
Туляла са мной,
Каб сонейко грэла,
Як грэе вясной!
Но, Божэ мой мілы!—
Доли не видаць,—
Кайданы няволи
На рукахъ звиняць.
Нима вясны, сонца,
Светлых дзйон нима,—
Марозам марозиць
Срогая зима;
Марозам марозиць,
Снегам адзяе,
На работу гониць,
Есьци не дае.
...Эх, пайду я ў поле
Долячки шукаць,
З востраю касою,
Як на сьнажаць!

Ой, пайду я ў поле,
Як бы на вайну,
Шукаючы волю,
Шаблячкай махну!
Ой, пайду я ў цэркаў,
Свечачку куплю,—
Можэ згине горэ,
Якое цяплю!
Можэ ўзойдзе доля
Ясенькай зарой,
Можэ блысне сонцэм
Воля нада мной!

Пажалей мужыка.

Пажалей мужыка-бедака,
Ты, каторы адзеты і сыты
Пажалей,—не атсохне рука,
Бо яму свет да шчасця закрыты.
Як асенняя ноч, як туман,
Цёмны сам, цёмна ў хатцы крывой;
На плечах абарваны лахман,
Ноги скручаны цывордай лазой.
Холад, голад і нэндзу цярпіць
За кроў і за працу сваю.
Прыйдзе ў хату,—ў парози стаіць,
За сталом яго мейсцэ—с краю.
І ласкавых йон слоўцаў нідзе
Не пачуе, ня кинуць яму;
Не ўспаможа ніхто у бядзе,
Не дасць хлеба і дроў на зиму.

Так ты, брат, пажалей мужыка,
Каб было яму жыць висялей!
Пажалей,—не атсохне рука,
Пажалей ты яго, пажалей!
Пажалей, бо з яго цямнаты
Кожны рад карыстаць заўсяды;
Пажалей ты яго сираты,—
Бо на свет много прыдзе бяды,
Бо за крыўду сваю адамсциць,
Свиням будзе крыви ни пабраць!—
Адамсциць, аж земля задрыжыць,
Аж вихры зашумяць, загудзяць!

Гониш мяне, паничок...

Гониш мяне, паничок,
Не ў пару ис хаты,
Што я бедны мужычок,
Доляй нибагаты.
Гониш с хаты, хаця я
Плациў акуратне,
Хоць за гоньки, дом з гнилля
Драў ты грош астатни.
...Циж на тое табе Бог
Даў багащя боли,
Каб ты бедных душыць мог
Як быкоў у поли?
Гей, с табой жэ мы браты,
Як личыць з Адама,
А ты гониш?!.. кабжэ ты
Цягаўся так сама!

Каб цягаўся рабаком,—
Бо рабак тыж прэце,—
И пазнаў, як бидняком
Кепска жыць на свеце!

Л а п ц и.

Не праклинайце
Лапцяў липовых,
Не пагарджайце
Лапцяў лазовых.
З йими шануйце
Цяжкую працу,
Лапатник кормиць
Пана с палацу
С часам жэ лапци,
Гаю, ой гаю!
Выпрэ дастатак
З нашага краю;
Людзи абуюць
Боты, камашы,
Прыдзе загуба
На лапци ваши,
Но з йих адзин хоць
Мусе астанца,
Ў церквы зависне,
Дый на падкладцэ.
Вушкам абораі
Скурай пад сподам
Памяткай будзе
Прышлым народам.

Як ты везуча
на асаце, шый на
рука вене бот...

Будзе йон сведчиць,
Як у няволи
Кешка живеца
Ў хаци и ў поли,
Як людзей сотни
Лапци цягали,
Каб багачы ўсе
Ў золаце спали.
И пройдуць леты,
Многия веки,
Зменяцца людзи
Можа и рэки,
Лапань жэ будзе
У церкви висеци,
Люд аб йим будзе
Песянки пеци.

Саха.

Друг мой неадчэпны,
Саха ты крывая,
Хоць кормиш свет цэлы,
Самаж век худая.
Вяровак, жалеза,
А дрэва найболей
Пайшло, каб пажытак
С цябе быў на поли.
Рэзак и нароги,
И палицу, ўзнимаі—роль,
Мне выкаваў ў кузни
З жалеза каваль Сроль.

Паличник, прыполак,
Падсошник, кривуля,
Прыстроены мною
З дубочка сынулі,
На пласе з бярозы,
Ў рагач увязанай
Падвоямі туга,
Нароги ўзагнаны.
Рагач же яловы
З мылицай узбитай
К ярму прыкаваны
Прызьмай з дубцоў витай.
У ярмо кульбаки
Капаные ўткнёны,
А такжэ й занозы
На ўсе дзеве староны.
...Таких та прыладаў
Сабраць сасе трэба
Каб здатнай была йна,
Дабыці нам хлеба.
Як гэта ўсё ўмелай
Рукой и здаровай
Прывйоў да парадку,
И сошка гатова.
Валоў запрагаиш,
Кульбаки прымерыш,
И валь баразною!
К сабе Бур, к сабе Рыж!
К сабе Бур, к сабе Рыж!
Идзи роўна сошка,
Мыж горэ забудзьма,
Запейма хоць трошка,

Каб свет аж затросся...
На ўсе каб староны,
Як гром, гул разнійосся...
Тыж, сошка, худая,
Яж пан твой араты,
Век бедны й галодны,
Хоць пан мой багаты.

С песьняу мужыцкіх.

Нима хлеба, нима соли,
Чужому раби,
Нима шчасьця, нима доли,—
Вот тут и жыви!
Вот зима,—мароз вялики,—
Дровы ў Менск цягни;
Дзетки змйорзлі: енкі, крыкі:—
Вот тут и жыви!
Прайшла зимка, цёпла стала,
Весна на зямлі,
А тут корму, хлеба мала,—
Вот тут и жыви!
Весна, лета—час рабочы:
Ары, касі, жні;
Пот крываваы залиў вочы:—
Вот тут и жыви!
Прайшло лета, прайшла восень,
Падаткі нясі;
А дзяцей абдзюртых восем!—
Вот тут и жыви!

Вот и будзь шчасливым, браце,
Доли не кляни:
Холад, голад, бяда ў хаце;—
Вот тут и жыви!
Працуй цяжка дни и ночы,
Пагарду цярпи,
Сказаў праўду,—дзяруць вочы;—
Вот тут и жыви!
...У палацы пьюць, гуляюць,
Свецяцца агни;
Мянеж с хаты выганяюць...—
Вот тут и жыви!...

А ты, браце, спи!

Весна. Сонцэ уыходзе,
Свецe па зямлі;
Дух збудзіўся у народзе,—
Устали, пашли.
Йосьць и працы, йосьць и поту,—
Спаць нима кали!
Дружна валяць на работу!...
А ты, браце, спи!...
Спи, на сльозы и на горэ
Рукою махай;
Хоць зрабіў бы ты з их морэ,
Но кажы: нехай!
Нехай тые уставаюць
Рана да зары,
Што свабодачку кахаюць!—
А ты, браце, спи!...

Холад, голад, беда ў хаце,—
З нэндзы дух замйор;
Дзеци, жонка шлюць пракляцце...
Тыж, як твой тапор!
Дрэмле сошка, и адлогам
Шнур ляжыць даўгі;
Ржа касу есьць над парогам...
А ты, браце, спи!
Спи, а можэ хто заблудзе
У твой бедный край,
И цябе з душой разбудзе,
Крыкне: «Уставай»!
Ты на гоман той народни
Паходню бяри
И других будзи с паходней!..
А можэ лепш спи?!...

Ня рвися к багатым.

Ци найдуць пажары, хваробы пад стрэхи,
Ци голад, ци холад, ци смутак у хаці,
Няйдзи да палацу шукаці пацехи!—
Там толькі пачуем шыдэрскіе смехи!
Ой, раджу, ня рвися к багатым, мой браце!
Ня рвися к багатым ты, доляй убогі,
Ни найдзеш сэрц братних, дзе толька багацце!—
Там будзеш сабой выцераці парогі,—
Табе, як сабацэ, косьць кинуць пад ногі...
Так, слухай! ня рвися к багатым, мой браце!
Багаты гуляе, адзеты и сыты,

Багатаму цэлы век свята на свяце!
Тыж вечне працуеш, век потам аблиты,
Но будзь чалавекам, бо тыж не забыты!—
Падшэптаў мамоны ня слухай, мой браце!

Мая хатка.

И старая и кривая
Хатачка мая,—
Уся злеплена, як будка,
З аднаго гнилля.
На страсе, як на балоце,
Зрос зялёны мох;
Каты часам и сабаки
Лазяць па вуглох.
Па дэзве шыбы у ваконцы,
И тыя з лучын,
Адны низинькия дзверцы,
Ганачак адзін.
И ў сярэдзине у хатцэ
Бедна, хоць ты плач:—
Непачэсна выглядае,
Бо я ж—не багач.
Яе сцен не склютавана,
Нима ў ёй святлиц,
З друзу выбита падлога,
А столь из драниц.
Як увойдзеш,—пры парози
З глины печ стаиць,—
На ўсю хату, як урадник,
С падылба глядзиць;

А пад печкай—маіх курак
Хаткі-катухі,
Там, як трэба мне ўставаци,
Пяюць пятухі.
Напроць печы з дзвёйох плит жорны
Пры жорнах палок;
Над палком тырчыць пад бэлькай
Коска і брусок.
На куце пад абразамі
Стол стаіць, як пан;
Дзёве пры йім таўстыя лаўкі
І адзін тапчан.
Так вот знайцеж маю хатку,
Родную маю!—
Ў йой век цэлы жыву я,—
Ем, працую, спілю.
Хоць старая, хоць крывая,
З аднаго гнілля,
Не аддам яе нікому—
Бо яна мая!
Бо яна мая!

Так... не...

Так-не, так-не,
Загарак гамоне
Так-не, так-не,
Учора і сягоння.
Плакаць ці смеяцца
Так-не, так-не,
Скарэй сльоз даждацца,

Так-не, так-не,
Ўосць и ў нас свабода,
Так-не, так-не,
Но не для народа.
Так-не, так-не,
То свабод як хмараў,
Так-так, так-так,
Но толькі для.....
Так-не, так-не.
То зямлі не мала,
Так-так, так-так,
Ўсім бы досыць стала,
Так-не, так-не.
Шмат зямлі паханай,
Так-не, так-не,
Но толькі у пана.
Так-так, так-так.
Дзе гора шукаці,
Так-не, так-не.
У мужыцкай хаці,
Так-так, так-так.
Учора й сягоння
Так-не, так-не,
Загарак гамоне.

Ах! ці доўга...

Ах! ці доўга, братцы, будзем
Под няволей мы стагнаць?
Ах ці доўга сваё шчасьця
Сваю долю праклінаць?

Ци так цягам, як сягоння
Цярпець будзем мы бяду?
Циж нам горкая нядоля
Написана на раду?

Жыццё нашае, нас бедных
Бязпрытонных мужыкоў,
Горш за ўсякага стварення,
За сабак и чарвякоў.

Хоць мазольнымі рукамі
Ты працуеш кожны дзень,
Хоць у гэтай цяжкай працы
Ссохнеш з голаду, як цень,

Але твае жонка, дзеці
Хлеба просяць у людзей,
Але тваім дзецям, жонцы
Нима чым прыкрыць грудзей.

Ци мароз, ци снег вяликі,
Басяком бяжыш на двор,
Бо такая твая доля,
Таки яе прыгавор!

Кали часам ты двузлотку
Зарабіў у пана гдзе,
Так на чынш и на падатки
Яе воласць забярэ.

Хоць нам гэту зямлю-матку
Богъ безплатне дараваў
И плаціць чыншоў, падатку
За яе нам не казаў,

Но на гэта тут ня помнюць
И як могуць так дзяруць,
И паследнюю кароўку
За падатки прададуць;

Хто тут винен, разгадайце,
Ци тут Бог, ци чорт пракляты?—
Но, што тольки мне ни байце,
Самиж многа винаваты!...

Э маіх песняў.

Што нахлыне ў душу,
Што сасню вечаром,
Праз што вочы рашу,—
Усё выллю пяром.
Усё выллю і ў свет
Песняй лётнай пашлю,—
Нихай з вихрам у след
Аблитае зямлю!
Нихай лётае ўкруг
Над скаванай зямлёй,
Дзе спяць сіла і дух,
Дзе брат свой, як ня свой!—
І тых будзе, хто спиць.
Хто цярпіць бяз віны,
Нихай гулка грывіць,
Як званы! пяруны!
Можа гэтакі звон
Даляціць да нябёс,
Атдасць Богу паклон,
Скажэ, колькі ллю сляз!..

На польскую ноту.

Свече месяц, свече
Звечара да рана,
Арэ мужык поле
Не свайо, а пана!
Не свайо так поле
Мужычок пахае,
Бо сваей зямельки
Так нямнога мае.
Пахае, пахае
И галосиць песьни,
Потам увесь пакрыты
И увесь кривавый,
У даль, у шыроку
Гоне думки роем,
Гоне йих, у прышласць
Глядзиць з неспакоем.
Вот надойдзе восень,
Двор багацце зложэ,
Будуць поўны торпы
И сена и збожа.
Вёсела пан с паняй
Едзець за границу,
Мужыку ж хоць зубы
Злажы на палицу.
Аручы чужое
Ад Юр'я да Спаса,
Сабе й не згарусциў
К восени запасаў.
Бязхлеббе глухое
На стала засядзе,

Яго з дзяцьмі, з жонкай
Пасварэ, пазвадзе,
У карчму загоне
На горэ—забаву,
Кажушок, бравэрку
Даць скажэ ў заставу.
Свисне ў хаце холад,
Свисне папаціомку,
А ў барэ, у панскай
Сасна у сасонку.

И шумяць сасонки
Мужычку над вухам:
«Кинь смутныя думки,
«Кинь и будзь ты зухам.
«Надойдзе галзинка,
«Зямельки прыбудзе,
«Запануе доля
«У бедным, у людзе»
Мужычок сасонник
Чуе и ня чуе,
Арэ й циха плачэ.
Аб доли бядуе.
«Не шуми, бор пански,
«Такъ у дзень и ў ночы,
«Пакуль сонцэ ўзойдзе;
«Раса выесць вочы...
«Раса выесць вочы,
«Пот цела паране,
«Пакуль будзе ў хаце
«Доли панаване»...

* * *

Пейце старцы, дзеці,
Добра меці пана,
А лепей ня меці.
Пан за тваю працу
Нибы то й заплаця,
Знай плату с палацу!..
Збярэш з ей багаця!
За гадзін семнаццаць
Трудоў ў дзень нязмення
Выйдзе грошаў дваццаць,
Або й таго мяняй.
Ой! ды лёгкай служба
Нигдзе не бывае,
Бо служба ня дружба,—
Няволя цяжкая.
Трэба ведаць, знаці
Службы гаравання,
Позна легчы спаці,
А устаць зарання.
На слаце й марозе
Рабіцы з зиханнем,
Дрыжэці ў парозе
Перад злосным панам.
Заціркай найболей
Гавець, адгаўляцца,
Як свинні на поле
З блахамі валяцца.
Лае пан багаты
А ты цярпець мусіш,

Хоць не виноваты,
Языка прыкусиш.
Горш якой скацины
Спагáняць, знеславяць,
Кляцьбой бяз прычыны
Спаткаюць, атправяць.
Ой дана, ой дана!
Пейце, старцы, дзеці,
Добра меці пана,
А лепей ня меці.
Ў службе гора болей,
Як яких выгодаў,
Хто ня любіць воли,
Не нашага роду.

Панич и Марыся.

Свеце месяц, свеце,
Як дзюрка ў сермязе,
Панич за мужычкай
Безустання лазе.
Дваццаць лет Марыси,
Кроў играе ў целе,
С панским сынам ночки
Каратае, дзеле.
«Марыся, Марыся»!
Гаворыць ей маці:
«Кинь на панича так
Вачыма миргаці!»
Яна як ня чуя
Матчыных маралаў:

Спусци маці з вока,
Дзеўка й загуляла,
Пад лясок, за вёску,
Бы далей ат дому,
Ляціць на спатканне
К паничу удалому.
Што з сабой там робяць,
Як час каратаюць?
Гэта хіба толкі
Муж и з жонкай знаюць...
Свецe мясяц, свецe,
Як лысына ў пана.
Муsiць быць нарэшце
Песня даспевана.
Ат пакус и ўцехаў
Шаг адзін к пакуце,
Быці бабай дзеўцэ...
Часам чорт наплуце...
...Паничу с паненкай,
З багатай Амэляй,
Ужо руки вяжэ
Ксiондз хусткай ў касцэле;
Паничова ж любка,
Марыся ўдалая,
На прылiоты бусла
Слiозна паглядае.
Марыся, Марыся!
Галоўкі ня чухай,
Ня слухала маці,
Бабкі цяпер слухай.

В е с н а .

Ой, весна, ой, весна!—
За душу ты милей,
С тобой доля ясна,
С тобой жыць весялей!
Як з'явилася ты,
Лес иначей шумиць;
Узлажыўшы листы,
Як пан, думны глядзиць.
Ты зяліонай травой
Скрыла чорну зямлю,
И прызвала сабой
Усех к працы, к жыццю.
Гоман птушак-пяюх
Льецца ў вушы твае,
На жалейцы пастух
Галасиста пяе.
Чуць заняўся усход
Неба яснай зарой,
Прэць на поле народ
З бараной и сахой;
Працавітай рукой
Засевае шнурок;—
Ой радзи, Божа мой,
На пацеху хлябок!
...А там далей глядзи,—
Стаиць дзевачак с пяць,
И з дзявочай грудзи
Громка песні лецяць.
Адным словам, кругом
Весна, право твайо!

С цябе долю бяром
Асладжаем жыццёю.

.
Засвяціж ты, весна,
Сваім блескам для нас,
Калі сэрцэ, душа
Спяць у чорненькі час!
Засвяці, калі мы
Абальомся слязмі,
Разбудзі нашы сны,
Душу, сэрцэ вазьмі!

С песьняў аб вясне.

Свяціло сонцэ, птушкі пели,
Была вясна ўжо дзве нядзели;—
Гняздо клаў бусял-клякотун;
Лясы ўжо пукацца хачели
И песьні весела шумели;
Шукаў ахвяр сваіх каршун.
Но вот збірацца стали хмары,
Крукі пасели на папары,
Запеў а полудні пярвун,
И сивер с поўночы павеяў,
Снегамі ўсю зямлю абвеяў;
Азябшых птушэк бьець каршун.
И будзе так са дзве нядзели:—
Имша заціхне у касцели,
Замоўкне бусял-клякатун;—
Ах зноў устане из пасцели
Цяпло и свет сабой засцеле,—
Загіне з выстралу каршун...

* * *

Засвяціло цяшло бляском радасці яснай,
Разбудзіло ўвесь свет ад зімовага сну;—
Эх, напрасна вихор енчэ ў плоце, напрасна:—
Відзім светласць кругом, відзім сонцэ—вясну!
Як з вадзіцы свянцонай нячистая сіла,
Паляцели растаўшы і снег і мароз;—
Вясна холад змагла, вясна свет ажывіла,
З вясной меней на свеце і смутку і сльоз!
Ва ўсіх шчасця на твары вясёлкай гуляе,
Захэнцае да працы, да праўды святой,
Невясёлыя думы і сны разганяе,—
Аж так хочэцца жыць усею душой!
Аж так хочэцца жыць і святую надзею
Калыхаць у душы, думку сніць аб адном:
Што вясна нашэ горэ, як снег і завею,
Пахавае ў рацэ, спале сонца агнём!...

Восень.

Эй, восень, восень,
Скуль ты ўзялася?
Песняй неўдалай
Так разлеглася?
Хоць адным шчасце
Восень прыносиш,
Для других жутка
Горам галосиш
Для адных ясна,
Цяпла навеиш,

Линуць багаццем
Не пажалеиш.

Збожэм насыплеш

Поўна аруды,

Будзе, эй будзе

Золата груды.

Дзикаж ты бьешся,

Восень а шыбы

Беднай мужыцкай

Хатки—сялибы.

Хатка старая

Стогне, трасецца,

Туж, туж бязсыльна

Рухне, злаецца.

Бедныя людцы

Крыюцца ў хатцы,

Страшна йим, страшна,

С холадам знацца.

Дзеці худыя

Туляцца к печы:

Босыя ногы,

Голыя плечы.

Да йих палезла

Нитки сукаци

Ў зрэбнай спадницы

Хворая маци.

Ўсеўся на лаве

Згорблены бацька

И ўвесь аддаўся

Думцэ бедацкай.

Вот нібы восень,

Думае гэтак,

А тут нима, бач,
Хлеба у дзетак.
Цэлая лета
Биўся, не жарты,
Ну и труды ўсе
Што были варты?
Хоць шнур вузеньки
Не дасць шмат хлеба,
Ды чынш вялики
Выбраци трэба.
С поля сабраў вот
Коп пяць безмала,
Як змалациўжэ
Воласць забрала.
Ну асталося
Ат чыншу нешта,
Бач! магазынник
Вывалак рэшта.
Вот и жыви тут,
И будзь шчасливы,
И будзь багаты
Восеняй з нивы.—
Холад у хаце,
Голад у хаце,
Ба, и скацінцэ
Корму не хваце.
Кепска, эй, кепска!
Жыци ў няволи,
Горш яще жыци,
Як нима доли.
Гэт'кия думки
Мучаць старога,

Бедны гаротны,
Школа такога.
Каля хацинкіж
Вецер заводзе,
Знай ты, нешчасны,
Стужа надходзе.
Знай ты, нешчасны,
Знай ты, убогі,
Будзеш марозиць
Руки і ногі.
Да места возік
Дроў будзеш везці,
Сівер табою
Будзе ўсю трэсці.
Будзеш калеці
Ночкай у полі,
Каб здабыць дзеткам
Хлеба, крупу, солі.
Лоб счырванее
Плечы спацеюць,
Ногі у лапцях
Акачанеюць,
Будзеш ты сеяць
Слізозы на полі,
Дый праклінаці
Горкую долю,
Ў змучаны гэтак
Працай, марозам,
Знайдзеш магілу
Недзе пад возам.

З асенних напеваў

Не гудзи так, восень,
Непагодай дзікай,
Не крываўся, сэрце,
З нядоли вялікай.

Цяжэнька марнеці
Ў жыцця паняверцы,
И восень на свеце,
И восень на сэрцы.

Што год вясну бачым,
Гуляючы ў полі,
Ды вясны на сэрцы
Не знаў я ніколі.

Не даў ты мне, Божэ,
Зазнаць шчасця, волю,—
Забяры ж ты, Божэ,
И маю нядолю.

Моладасць, вясоласць
Не жылі са мною,
Пейцеж хоць вы, песні,
З нешчаснай душою.

Не гудзи так, восень,
Непагодай дзікай,
Не крываўся, сэрце,
З нядоли вялікай.

З и м а.

Прийшла зима халодная,
 Нягодная зима,
 Цярпи, зямелька родная,
 Нима жыцця, нима.
 Прыцьмилась сонцэ яснае,
 Прыцых шум баравы;
 На полі пустка страшная,
 Ни збожа, ни травы.
 Снег белы мйортва сцелицца
 Пасцеляй грабавой,
 Сапиць, шумиць мяцелица,
 Мяце снег, як мятлой.
 Мароз, ай кат бязжаласны,
 Ё лйод рэчки акаваў,
 Стральбой сваею пакаснай
 Па сценах биць пачаў.
 Стральбой сваея праклятаю
 Ё лйот слабых птушак бье,
 Пры хаце и за хатаю
 Спакою не дае.
 Хаваюцца ё будоўліны
 Скацина и народ.
 У снег зямлі абноўлены
 Ня мил для йих пагльод.
 Ваўки па сцежках шляюцца
 И ночкаю, и днйом,
 И жутка разлегаюцца
 Магильницким выццйом.

О! гора падарожнаму
Йих стада напаткаць,
Ня жыць неастарожнаму,
Радни не аглядаць.
И вырвуць вочы ясныя,
И выхлабаюць кроў,
И пойдучь далей страшныя,
Шукаць ахвяр изноў.
Ой жудасна халодная
Ўзгулялася зима,
Цярпи, зямелька родная,
Нима жыцця, нима;
Цярпи, старонка родная,
Мучення пий да дна,
Мине зима нягодная,
И ўскрэсне зноў вясна.

Да дзеўчатак.

Ой дзевачки, любачки!
Люблю, люблю вас,
Я ў вашыхъ, галубачки,
Сетачках увяя.
Ох, мае вы сонейки,
Не знаю с чаго,
Ня милы мне гонейки
Шнурочка майго.
Ня милы мне хатачки
Роднинькай куток,
Ня милы мне матачки,
Слаўца: «мой сыноч!»

Ня мила, як воликаў
Рог забушаваў,
Ой, ой, для саколика
Кепски час настаў.
Сэрцэ, бьеццэ, корчыцца,
Кроў стала гуляць,
Днйом робиць ня хочыцца,
А ночкаю спаць.
Нападае часцінька
Нейка дзіўна млось,
И так шчасна шчаснінька
Хочыцца чагось.
Вочы неўспадзевачки
Усйо туды бягуць,
Дзе сонечки—дзевачки,
Любачки жывуць.
Ой, ой, не ў цекавую,
Сетку, знаць, забрыў,
Хацяб з добрай славаю
Я яе пазбы.
Галуб як з галубкаю
Весела варчыць,
Пэўна хлошцу з любкаю
Лепей, як так, жыць.
Бачу, так зданаецца,
Што мне бедаку
Таго штось жадаецца,
Чаго й галубку.
Адну ненаглядачку
За жонку вазьму,
Тады можа радачку
Дам гору свайму.

Труги, труги! трубачки,
Грайце ў добры час,
Дзевачки-галубачки,
Люблю, люблю вас!..

К а с ц у.

Стук стук, стук, малаток,
Кляпи коску, мужычок,
Кляпи вострэнька сваю,
А я песенку спяю.

Гоп, гоп, гоп!

Я табе спяю.

Быў народ даўней хитрэй,
Не знаў стрэльбы, а вэй, вэй!
Коски шаблямі былі,
Ваеваць зйми ішли.

Гоп, гоп, гоп!

Ваеваць ішли.

Касу ў шыйцэ адагне,
И насадзиць, и махне;
Смерць таму, хто не зышоў:
Касой рэзали ўрагоў.

Гоп, гоп, гоп!

Рэзали ўрагоў.

И гарматаў быў не страх,
Грамада вялики Імах:
Адзин ляжэ, сто идзе,
А хтож роўны грамадзе?

Гоп, гоп, гоп!

Роўны грамадзе?

Дык и ты касу вастры,
И так скоро раз, два, тры!..
Идзи з йою на вайну,
А я йначэй пець пачну.

Гоп, гоп, гоп!

Пець инакш пачну.

На вайну с травой идзи,
Каси гладзенька, глядзи!
Пяруны, гримоты бьюць,
Ты каси, адважны будзь.

Гоп, гоп, гоп!

Ты адважны будзь.

Пяюць птушкі пад вакном,
Лепшай доли даўно жджом;
Ну досць коску ўжо кляпаць,
Час з калодки уставаць.

Гоп, гоп, гоп!

Час ужо ўставаць.

А хто там идзе?

А хто там идзе, а хто там идзе?
У вагромнистай такой грамадзе?

— Беларусы.

А што йны нясуць на худых плечах,
На ў лашцях нагах, на ў криви руках?

— Сваю крыўду.

А каму нясуць гэту крыўду усю,
А куды нясуць на паказ сваю?

— На свет цэлы.

А хто гэтай йих, не адзін мільён,
Крыўду несць наўчыў, разбудзіў іх сон?

— Беда, гора.

А чагож, чаго захацелась йим,
Пагарджаным век, йим сляпым, глухим?

— Людзьмі звацца.

Любимось, мае суседзі!

Любимось, мае суседзі!

Киньма сварки, звадки,
Жыйма, як родныя дзеці
Аднэй нашай маткі.
Што ты маеш с сваёй звадки,
З дзикай ненавісці?
Людзі толькі насмяюцца,
И ўсей той карысці.
Людзі толькі насмяюцца,
Ўрагі скарыстаюць,
Над душой чорт запануе,
Ўнукі цябе злаюць.
А пачнийма жыці ў згодзе,
Ў пачцывай, харошай,
Знайдзім долю, знайдзім волю,
На зваротак—грошы.
Ўрагом нашым прыступіцца
Трудна тады будзе:
И у Бога ласку маюць
Згадлівыя людзе.

Дык любимся, суседзи!
Киньма сварки, звадки,
Жыйма, як родныя дзеци
Аднэй нашай маткі.

Ш а в е ц.

Я шавец-маладзец,
Знаю дзела свайо,
Слухаць мусяць мяне
Капылы и скур'ю.
Пры варстаце маим
Дружна праца идзе,
Жонка дратву прадзе,
Вучень сучэ яе.
Я сам «крой» намачыў,
На капыл нацягнуў,
Стуки-стук! малатком,
Шылам, дратвай махнуў,
Палашву прылажыў,
Нагнаў штыфтаў кругом,
Абсац гладка прыбыў,
Дый падкоўку на йом;
Капыл выдзер, и вот
Бот на траме висиць,
Эй, дзивуйся, панок,
Добра будзе насыць.
Эй, дзивуйся, хто жыў,
Яки майстэр я зух,
Бот, камаш, чаравик
Вам састрою удруг.

И багат бы я быў,
(Хоць ня бедзен и так),
Каб лапцей не насиў
Наш мужык, небарак.
Ой былож бы, было
Заработку, трудоў,
Часцей сотку б злавиў,
Угасциў бы дружкоў!
Но йон хиба тады
Стане боты насиць,
Як ня будзе с чаго
Лык на лапци лупиць.

Песня а песнях.

Туды й сюды, там да сям
З думкай злйотаў ўслужнай,
Во й гатова песня вам!
Пейце тольки дружна;
А жылаж каб век вяком,
Спишу на паперы,
Бо, што списана пяром,
Ня выйме й сякера.
Песни, знайце, божы дар,
Шанаваць йих трэба;
Кепски з нас той гаспадар,
Што немае хлеба;
И бяз песен жэ народ
Што йон варт быць можэ?
Йон и цйомны, як той скот,
И бяды ня зможе.

Газэт, ксьонжак мовай ч'ей
Найболей друкуюць,
Паважаюць тых людзей,
Любяць и шануюць.
Так и вы ж, людцы мае,
Ўстаньце, ачуняйце,
Аб чым песенка пяе,
Хутка пераймайце.
Пейце, пейце, а дружней,
Братцы Беларусы,
Барукайцеся смялей,
З непраўдай, з пакусай.
Близки той дзяньок, кали
Шчасна запануем,
Станем сами мы людзьми,
И край адбудуем.

Плачуць мае песни.

Жутка стогнуць рэки,
Узбураны вясною;
Плачуць мае песни,
Галосяць са мною.
Не стагнице, воды
Паводки бурливай,
Кинце плакаць, песни,
Горка, нешчаслива.
Хто ўстрымаў паводак,
Разгульнае море?
Хто заглушэ песни,
Як их вызве горэ?

Вяликае ж горэ
Часам людзей мучэ,
Наўчэ ненавідзецъ
И плакаць навучэ.
Як дубок, с карыцы
Пастухом абдзюрты,
Як той салавейка,
У клетку запырты,
Так я прападаю,
Не маючы доли,
Як дуб усыхаю,
Плачучы ў няволи.
Не дало жыццё мне
Ни поля, ни хатки,
Па чужых кутах век
Гюблю сил астатки.
Там, гэт, за гарамі,
Дзе памчыцца вока,
Свет гучны, вялики
Сцелицца шырока.
Сокалам бы вольнымъ
Паляцеў ў свет гэты,
Но мне крылля ўцяты!..
Доля, дзе ты, дзе ты?
Так бы весяліўся,
Пеў а шчасці песні,
Як той вирабейка
Ў садзе на черэшні.
Гулка стогнуць рэкі,
Узбураны вясною;
Плачуць мае песні,
Галосяць са мною.

Дзяўчынка, галубка мая!

Дзяўчынка, галубка мая!
Кинь весяла вочкам ка мне,
Табой зачарованы я
Любуюсь на яве і ў сне.

Дзяўчынка, галубка, хадзі
Ка мне, бо цябе я люблю,
Сагрэю на белай грудзі,
Уцехаі каханні усплю.

Дзяўчынка, галубка, тады
Забудземся свету, людзей,
Забудземся гора, бяды,
Нядолі забудзем сваей.

Дзяўчынка, галубка, слязой
Як скропіш павеку сваю,
Я вытру, пацешу, як свой,
І песню табе запяю.

Дзяўчынка, галубка, не дам
С цябе жарты строіць жыццю:
Я буду дзяліць папалам
Нядолю і долю тваю.

Дзяўчынка, галубка, мой друг,
Саўіом мы ціхое гняздко,
Дзе створым душу адну з двюх,
І думы, і сэрцэ адно.

Дзяўчынка, галубка, мы так
Па хвалях жыцця паплывіом,

С каханнем за знамя, за знак,
На зайздрасць цярпенню, ўрагом.
Но тольки, галубка мая,
Мяне сираты пажалей,
Люби, як цябе люблю я,
Милуй и цалуй агнисцей.

Да мужычка.

Эй скажы, мужычок,
Дзе ты долю падзеў?—
Ци ўтапиў ў ручайок,
Ци прابيў, ци праеў?
Ци змарозиў ў мароз?
Ци у лапцях стаптаў?
Ци у Вильню завёз,—
На хлеб дзецям прадаў?
Ци зарэзаў касой?
Ци сахой заараў?
Ци рыдліоўкай цяжкой
У зямлю закапаў?
Ци на жордку у плот
Спилавала пила?
Ци загрыз яе пот?
Ци слеза залила:
Мо' з дравамі прадаў,
Як у места вазиў,
Може пан не дадаў,
Як за працу плациў?

Ци адбіў яе град,
Як жытцо адбиваў?
Ци табе яе Бог,
Як радзіўся, не даў?
Так скажыж, мужычок,
Дзе ты долю падзеў?
Ци ўтапіў ў ручайок,
Ци праниў, ци праеў?...

Люли, люли, мужычокы!

Шумиць шумненька барок
Жаласливай песняй,
Люли, люли, мужычокы!
Спи,—ўставаць заўчэсне! *)
Яшчэ поўнач,—пятухи
Першыя ня пели;
Твае коні—валахи
Сенца не паели.
Свиццаць шыпяць, па лугох
Вужы, скорпияки,
А па стайнях, па хлявох
Лазыць ваўкалаки.
Ведзьмы, совы, кажаны,
Круцяцца, лягаюць,
На сваих бацькоў сыны
Залом заламляюць.
Змей паніос чараўніком
Грошы ат скупого;
Ваўкі выюць пад лясом,
Аж ляціць трывога.

*) За рано.

Шумиць шумненька барок
Жаласливай песняй;—
Люли, люли мужычокъ!
Спи,—ўставаць заўчэсне!
Яшчэ вакруг цямната
Над светам пануе,—
Яшчэ миласьць да брата
Людзей не раўнуе...

Перэд вясной.

Рушыўся снег, зашумела вада,
Раскаваліся рэкі ад ляду,
Лынула вон зимавае нуда,
Сонцэ уносе цяпло і пагоду;
Шумныя песні іграюць лясы,
Павевае вятрок дзяплаваты,
Белая нива ат снежнай расы
Убираецца ў чорныя латы,
Трушанкай зморана у дйомных хлевах.
Адзваіцца рыкам скацінка:
Коники ў стайнях ірзучь пры жлабох;
Бацяў праляцеў над адрынкай.
Будзіцца после зімовага сну.
Па хачінках людок працавіты,
Скорынька цягне саху, барану,
Глядзіць шыны на колах, ці збиты.
Высыпець гэты на поля народ
И сеяць будзе свяцонае збожэ...
Добры ураджай спорны умалот
Працавітым людзям пашлі, Божэ!

Песня вольнага чалавека.

Напрасна свистами нагаек
Застрашыць хочуць тыраны,
Нагнаўшы чорных соцень шаек,
Акули руки ў кайданы.

Душой, я вольны чалавек,
И гэт'ким буду цэлы век!

Не страшны мне Сыбир, вастроги,
Меч катни шыяй над маею,
Хоць и скуюць мне руки й ноги,
Хоць зрэнки выдзяруць з вачей,

Душой я вольны чалавек,
И гэт'ким буду цэлы век!

Нам есьци хочэцца тым боли,
Чым горэй голад прыгняце,
Тым рвйомся больш мы и да воли,
Чым меней к нам яе идзе.

Душой я вольны чалавек
И гэт'ким буду цэлы век!

Напрасно гиканне нясецца
Дзеспатаў подлых над зямлёю,
Што воля ў путы акуецца,
Згняецца силою, пятлёю.

Душой я вольны чалавек,
И гэт'ким буду цэлы век!

Циж згасиць сонцэ людзи могуць,
Згасиць, як свечку, яснасць дня?

И воли ж дзеспаты ня змогуць,
Бо воля сонейку раўня.

Душой я вольны чалавек,
И гэт'ким буду цэлы век!

С песняў а битвах.

Играюць сурмы *) баявые,
Вихор разносе ихні звон,—
И песни дзиўныя такія
Ад их лятуць да ўсих старон.
А славе цуднай граюць сурмы,
А шчасці люду усяго;
Завуць змагаць няволи штурмы,
Завуць... ой, многа да чаго!...
Но дарма звоняць сурмы гулка!..
Народ абманяны прицих,
Той спиць, той ходзе бяз притулка,
А жаль и роспач у ваўсих.
Мучыцель толькі рад, снуецца,
Як шакал **) дзики па трупох;—
З ахвар сваих ваўком смяецца,
З ахвар, што мруць у ланцугох...
И видзець страшна ў путах силу,
Людэки ўвесь з жалю енк и плач,
Аж хоць кладзися у магілу,
И света гэтага ня бач.

*) Трубы.

**) Звер, што сам адваги не мае, и жывицца
з уловаў других звярэй.

И ходзиш так, як пагарэлы,
И хочэш к Богу скарги слаць,
Азвацца крыкам на свет цэлы;
«Дзе праўды, воли дзе шукаць!»

19 $\frac{30}{III}$ 06.

Песенька для некаторых маладых людзей.

Людзей маладых у нас дужа вучоных
Цяпер надта шмат развялося,
Праўд нейких на свеце шукаюць няснійоных,
Над бедным з йих кожны галося,
Да працы да роўнай, да воли шырокай
Ахвочы крычаци, ўзываци,
Их шумные песни нясуцца далёка,
Што ўсе людзи родные брацця.
Як дзіўна, як пекна бражджыць усё гэта!
Шмат праўдаў, но шмат тут и жартаў.
Пакуль песня ихних хоцеьняў ня спета,
Прыгледзицца к йим самим варта,
Адзин з вас, паночки, хитрые галоўки
На дохтора выйдзе и будзе
З нешчасных схварэлых цягнуць паўрублюўки,
Лячыцца ў яго будуць людзи.
Други будзе з вас брахунцом-адвакатам,
Як трэбя судзицца, парадзе,
А больш каб карысци мець, брата йон з братам
За ни бы то праўду павадзе.
А трэци, што больш усих рваўся к свабодзе,
Нацэўна йон будзе йнжынерам,
Як ставиць встроги, планы навыводзе,
Збагацицца гэт'ким манерам.

Чацвйорты из вас, вольнадумцы, у судзе
Разсядзеца членам вяльможным,
Галодных, нявольных судзици йон будзе,
Караці Сыбірам марозным,
Во пяты банкирам, а той зноў суддзійою,
А той там аптэку заложэ,
И кожны сыт будзе, багацце чужою
То крыўдай, то працай размножэ.
Так будзе з вас кожны следамі йсці дзедаў,
Незнаючы гора нисколько,
И ўсе вы, и ўсе вы палкі дармаедаў
Сабой увяличыце й тольки.
И скажыце гэта вы некалі сами,
Як вам спухнуць каркі ад сала,
Што песенька песняй, чужыміж трудами
Жыць лйогка, дый чэсць и пахвала.

19 $\frac{24}{VI}$ 06.

* * *

Хоць ты, сэрцэ, лопни, трэсни!
Хоць ты выгани, пан, с хаты!
Буду пець я свае песни,
Пакуль возьмуць у салдаты!

Думки, оды пець я буду,
Каб усякі вясяліўся,
Каб для гэтага тут люду
Свет инакшы атчыніўся,
Каб на поли, ци у лузе,
Ци працуя каля дому,
Ци у лесе, ци при плузе
Пеў йон песни па свайому!

Каб николи ня чураўся
Сваей родненькай йон мовы,
У якой узгадаўся,
Хоць забыўся дзеля новай!

Дык пець буду табе, людзе,
Каб працюр свае ты вочы!—
А шмат лепей табе будзе,
Як адружниш дзень ад ночы,
Бо ты ж надта цёмны, браце,
Як тытунь у табакерцэ,—
Хоць ня воўк живеш у хаце,
Хоць ты маеш душу, сэрцэ.

О, я знаю, сэрцэ маеш,
Бо па свинцэ навет плачэш...
А што мовай пагардзаш,
Дык ты гэтага ня бачыш!..

Гэй! прасніся, беларусе;
Усе людцы паўставалі!
Гей! прасніся, беларусе,—
Усе праўдачку пазналі!..

С песняў аб мужыцкім горы.

Дзе ня выляці з няволи,
Ат пачатку до канчатку
Ўсюды ўбачыш свайо поле,
Ўсюды ўбачыш сваю хатку,

Што цямнотай цябе разе;
Ўсюды ўбачыш чалавека
С слязой вечнай пад павекай,
Вечна ў лапцях и сермязе.
Хоцяж сэрцэ, што за сэрцэ!
Лгання, хцівасци не знае,
Но, жывучы у паняверцэ,
Тольки гора к збыццю мае;
Горам чорным, ой, багата
Надарыла люд наш доля:
Гора ў хаце и за хатай,
Гора ў поли и за полем.
Вецер хаткаю калоця,
И па шчылинах галосиць,
Гаспадар злыог ад калоцьця,
З дзяцьми жонка еспи просиць.
Пустка ў свирни и ў вадрынцы,
Свинка хочэ штось здыхаці,
Вые сучка на дзядзинцы,
Памрэ нехта ў гэтай хаце.
А у поли на загонах
Аруць вихры, барануюць,
Хутка, дружна, не натужна
Шнуры вузкие руйнуюць.
Далей чворкай сытай шпарка
Праляцеў пан у карэце,
А за йим пачтовай паркай
Прэ чиноўник на разсвеце.
А на пустцы а паўночы
Ведзьмы, черци пяюць, граюць,
То смяюцца, то рагочуць,
Знахароў, вужоў скликаюць.

И ўсё гэта, зграя гэта:
Вятры, вихры і сабаки,
Ведзьмы, черці с таго света,
Пан, чыноунік, ваўкалакі,
Ўсе на выперадкі пруща,
Гікам, смехам чертаўскімі
Заліліся і нясуцца,
Аж зямля стогне пад йімі.
А за йімі, нібы хмара
Йдзе мужыцкае ўслед гора,
Так сягоння, як учора.
І мужык—пан у старонцы—
Гора гэта вечна бачэ,
Бачэ, што толкі ў карчомцы,
І ў магіле йон не плачэ.

19 ¹⁰
VIII 06.

Н у д а.

Будзь ты дуж, як вада,
Як жалеза цвярды,—
Калі найдзе нуда,
Ты ня зможэш нуды!
Як благая напасьць,
Атуманіць сабой,
І спакою не дасьць,
Аж заньеш душой!
Аж заплачэш душой!
Жаль ця здойме такі!
І ня прыдзе спакой
Да магільнай даскі!

На свет будзеш глядзець
Ашалелым ваўком;
Песни ўздумаеш пець,
Адазвешся выццём.
Стане пеклам жыццё,
Людзи—горш за зварэй;
Думаць будзеш усё,
Як памерці скарэй.
Эй, дзянькі каратаць
Трудна з ёю, бяда!—
Не дасьць ночкаю спаць
Усё гэта нуда!
Змучэ, хоць ты вазьмі
І ня пі, і ня еш;
Вочы зойдуць слязмі,
І свой лёс праклянеш!
Адно шчасця людзей,
Толькі трыумф тады,—
Калі працай сваёй
Зваляць камень нуды;—
Калі мысль адна йх
У жыцці павядзе:
Працаваць за траіх,
Каб не дацца нудзе!

19 $\frac{10}{III}$ 06.

Песня жнеяў.

Пагнуўшы ў крук худыя спины,
Сярпом махаючы крывым,
Мы жонкі, ўдовы і дзяўчыны,
При доўгай постаці стайим.

И дружна жнйом,
И паддаём
Адна адной
Ахвоты больш,
И песню жаласна пйом.

Асобна кожную загонам
Нас надзялю пан-дабрадзей,
А над усімі злы аконам
Стаіць, ганяе жаць бардзей.

И мы ўсю жнйом (як раней)
Агніста сонцэ припекае,
Ў губах язык засох, як косць,
Пот горкі вочи заливае,
Змачыў кашулю ўсю як йосць.

А мы ўсю жнйом (як раней).
Серп прыбаўляе ранаў косых,
Павеку рэжуць асцюкі,
Як п'яўкі смокчуць кроў з ног босых,
Аржыння вострыя суки.

Но мы ўсю жнйом (як раней).
Мы жнйом, растуць снапы і мэтлі,
Мы жнйом людзям, гэі, гэі, пабач,
Гаротным нам хоць лезь у нетлі,
Працуй на полі—дома плач,

Но ўсьіож мы жнйом (як раней).

Гей, жнйомце, бабки и дзяучынки,
Гаруйма, горэ не напасць;
Пан сиравиць гучныя дажынки,
За пот, кроў, сльозы водки дасць,
Мы будзем пиць,
Як горэ п'юм
Паноў хвалиць,
И дружна йим
Скрозь сльозы песню прапайом.

19 $\frac{2}{IX}$ 06.

Да сваіх думак.

Думки, думки весялушки!
Скуль вы узяліся,
Што у мыслях, нібы птушкі,
Песняй азваліся?
Ци навеяў вецер вольны,
Што на горах скачэ,
Што у плоце, як бяздольны,
Па сиротках плачэ?
Ци бурлівыя паводкі
З вадой вас прыгналі,
Што вясною час кароткі
Зямельку змывалі,
Затаплялі, залівалі
Даліны і горы,
Аж сябе ў моры схавалі,
У глыбокім моры?..

Думки, думки весялушки,
Скуль вы узялися,
Што у сэрцы, нібы птушкі,
Песняй азваліся?
Ци зрадзіў вас дух знаньняны
У хатцы дзюравай
На зямельцы акаванай,
Бяздольнай, бязправай?
Ци ў калысцы у ліповай
Са мной узраслі вы,
Як дзіцюка вучыўся мовы,
Вясёлы, шчаслівы?
Свет здаваўся істным раем,
Людзі без аблуды,
Не калоли у няволи
Жыццявыя груды!
Думки, думки весялушки!
Скуль вы узялися,
Што у сэрцы, нібы птушкі,
Песняй азваліся?
Ци навеяў вихар с поля
Як лісткі з бярозы?
Ци зрадзіла вас няволя?
Ци гора, ці сльозы?
Ци прыгожая дзяўчынка
Ў вуха нашэптала,
Што вачыма, як лучынка,
Міленька миргала?
І бажылася кахаци,
Век не пакидаци,
Разам гора гараваци,
А потым... ну, што там!..

Думки, думки весялушки!
Скуль вы узяліся,
Што у сэрцы, нібы птушкі,
Песняй азваліся?
Ци вас выараў сахою
На шнуры вузенькім?
Ци вас выкасіў касою
На сіўцы сівенькім?
Ци вас выкапалі людзі,
Як праўду хавалі...
Ачарнілі хвальшам грудзі
И зэмстай шакаляй *).
Видмы смерці и разлуки
На скаваных сеюць,
Ў крыві братняй мочуць руки,
На трупах шалеюць!..
Думки, думки весялушки!
Скуль вы узяліся,
Што у сэрцы, нібы птушкі,
Песняй азваліся?..
Гэй же, думки, громка пейце,
Пакуль сэрца бьецца!
Громка пейце, не жалейце,
Што там хто смяецца!
Прыдзе хвіля, и вас мила
Нехта прывітае.
Можэ хоць дзяучынка тая
Што мяне любіла!

*) Шакал—звер да нашай лисицы падобны, хитры дый баязлівы да слабейшаго йон зух, ат сильного уцякае.

Прыдзе хвиля,—поймуць людзи,
Дзе праўда зарэе...
Пейце ж, думки, шчасця будзе,
Ночка разаднее!

Д у м к и.

З неспакоем думки роем
Верцяцца ў душы,
На свет божы, свет прыгожы
Рвешся ўвесць з глушы.
За высь гораў, за цьмы бораў
Там за рэчкі шум
Мкнуў бы птушкай весялушкай
За палёткай дум.
Сэрца бьецца, к жыццю рвецца,
К нейкім светлым снам,
Гэй, ты, гора, скораж, скора,
Цябе ў брак я здам?.
К доли, к воли, гэт, на поли,
Як леў пабягу;
Спаці, ждаци ў курнай хаці
Ўжо больш не магу.
Свет вялики, песні крыкі
Мкнуць з усих староц,
Звониць штосці, к славе ў госці,
Кличэ гэты звон.
Идуць людзи—ў крыви грудзи,
Паходні ў руках,
Нима ночаў, жарам вочы
Зіяюць, аж страх!

Са сну будзяць, душу лудзяць
Надзеай старой,
Разбуджаюць, узываюць:
Гэй на нейки бой!
Думки ходзюць, чымсці зводзюць,
Тым, што долю дасьць:
Згине горэ й сльозаў морэ!
Ня вечна напасць!
Пакирую думки ў тую
Старонку свае,
Скуль с прасветам мне прыветам
Праўда запяе.
Далей, выжэй памкну гыжа:
Ўжо праложан след,
Трудна, маці, ў курнай хаці,
Палячу на свет.

С прайотных дум.

Дзе бы праўда жыла, дзе бы доля цвила,
Ни стагналіб дзе людзі над горам-бядой,
Дзе бы сльоз не цякло, дзе бы кроў не плыла,
Паляцеў бы туды, паляцеў бы з душой.
И запеў бы там песню, эй, думу сваю,
Нибы той салавейка у цёмным бары,
Каб той свет мяне чуў, як шчаслива пяю,
Сльоз ня люю, як цяпер, ад зары да зары.
Но ня мне сніці, пець а шчасливых крайох,
Кругом бачу и сльозы, и кроў, и бяду;
Неспакойнай душой надарыў мяне Бог,
И с такой у магілу напэўна зыйду.

Пакуль воли няўбачу над роднай зямляй,
Циж бы радасцяй песні азвацца магли,
И пакуль буду бачыць. як плачэ брат мой,
Мне праўдзивага шчасця не знаць на зямлі.
Шуміць вецер, лісты абывае з бяроз,
Абламляе гальё, не цярпіць и гудзіць.
Хто смяецца са сльоз, сам прычынай тых сльоз,
Хто няўмее будзіць, сам за то крэпка спиць,
Прэч з дароги, мужык, абарванец лих!
Што? паноў не пазнаў из двара ты сваих?
Ну, хамула, на бок, а што вышаў сухі...
Чорт ляціць и крычыць и нівэчэ ўсё, ўсё.

С прайотных думак.

Па жыццёвай, па цярністай
Пуцявіне йду,
А за мной мая нядоля
Гоне ў след бяду.
Бяда чорная такая
Сунецца, бяжыць,
Сльозы, жаласць насылае,
Аж трудненька жыць.
Смутна, смутна цурком сльозы
Ллюцца с пад павек,
Хоць бы йшла ўжо смерць—магіла,
Чымся так жыць век.
Эй пайду я ў бор шумячы,
Песню запяю,
Перад лесам выллю скаргу
Горкую сваю,

Дзе ты воля, дзе ты доля?
 Ни знаць, ни чуваць,
Глуха стогнуц дубы хвойки,
 Галины трашчаць.
Каб, здаецца, абняў йолку,
 Сагрэў бы сабой,
А з людзьмі так неяк зима,
 Жутка, Божэ мой!
Акавала сонцэ праўды
 Непраўды зима,
И як жыццi, што чыници?
 Разгадкі нима.
Толькі чорная нядоля
 Сунецца, плыве,
И смяецца, што з ей вальчаць,
 А яна жыве.

З маіх думак.

Я ня сокол зоркавокі,
Не арол адважны,
Што так думна за аблокі
Ўзносіцца з іх кажны.
Нават я не салавейка,
Што пяе так слаўна,
А я толькі вірабейка,
Ўзрошчаны над Гайнай.
Як йов, край шаную родны,
Не лячу ў чужыя,
И з зимой вальчу халоднай,
Хоць то й сэрцэ ные,

Як йон, сеўбы дзе на плоце
И песни чырыкаў,
Людцаў родных бы ахвоциў,
К лепшай славе б кликаў.
Як йон, сад я хатку, поле
Люблю, хоць не маю,
З вирабейкавай и доля
Мая роўна, знаю.
Вирабейку стужа змора,
Альба ястрэб хваце,
Мяне ж зломе майо гора,
Ў зямлю ўкіне спаці.
Над магилаю крыж с хаткай
Паставяць мне людзи,
Вирабейкава ж дзецятка
Нада мной пець будзе.
И мне будзе смуткаў меняй,
Лежучы ў заперци,
За жыцця—слиозы, цярпеня,
А песни па смерци.

К а н ю х *).

(Падане).

Йосьць, братцы мае вы, у нашым народзе
З даўнейшага часу падане адно;—
З дзядоў на унукаў идзе, пераходзе,
И мне так же сама дайшлося яно.

*) *Канюх*, або *каня* (книгоўка)— гэта птушка
У сухую пагоду, як дожджу доўга не бываець,
яна, лютая высока, крычыць жаласлива, як ма-
ленькі рабёнак, и людзи тады кажуць, што гэта
каня пиць просиць, каня дожджу просиць.

Навуки ў падани тым многа, ой! многа
Для грэшных, трухливых и цёмных людзей».
Ў йим бачыш, што кара спаткае ат Бога,
Хто праўды ня хочэ пазнаці бардзей.

Гадоў таму многа,—бяз лику, бяз меры,—
За часу, калі Бог тварыў гэты свет,
Былі ужо створэны людзі, і зверы,
І птушкі-пяюхі усяких прымет—

І людзі ўжо мели усё, што хацели:
Далины і горы, і поле, і луг;
Лясы ўжо шумели, дзярны зелянели,
І пекна і мила было ўсё ўкруг.

Аднэй толькі рэчы яшчэ бракавала:
Ни капли вады на зямлі не было;
Праз гэта было плачу, энку не мала,—
Усё піць хацела, што толькі жыло.

Ўсе стали збірацца і радзіцца з гора,
Як гэтай пазбыцца вялікай бяды...—
Аж сам Бог урэшце усім так гаворэ:
«Я вас навучу, як дастаці вады.

«Ваду вы мець будзеце цягам, навеки;
«Збярыцеся разам, хто жыве на зямлі,
«І ямы капайце на студні і рэкі,
«Но толькі к рабоце усе каб ішли!

«І помніце: кожны, хто з вас астанецца.
«Ня выйдзе у гэтай супольнай бядзе,

«Пиць, пиць будзе вечна такому хацецца,
«Але йон ня знайдзе вадзіцы нідзе!»

Вот рвуцца да працы агромністай людзі,
И зверы, и птушкі, и кожны жучок;
И цяжка працуюць, зрываючы грудзі,
Капаюць, цягаюць жвіровы пясок.

Ну! будзе йим добра: дастануць вадзіцы,
Больш сохнуць ня будуць, як сохнуць цяпер;
Вот зробяць азёры, и рэкі, крыніцы,
И студні, а к студням изруб и асвер!

Но ўсе хоць так шчыра паслухали Бога,
И стали да працы усе, як адзін,
Канюх адзін толькі ня робиць нічога,
Йон гульма гуляець, як пан-гаспадзін...

Увидзеў Бог гэта з высокага неба,
Пазваў канюха и гаворэ тады:
«Няўжо ж пиць ніколі табе не патрэба?
«Чаму не працуеш, дастаць каб вады!»—

«Я пиць не хачу!» так канюх кажэ Богу;
«А як захачу, дык напыюся расы»;
И тут йон пусціўся назад у дарогу...
Аж енкнуў вихор, зашумели лясы,

А з неба грамливы ў след голас раздаўся:
«На веки жыць будзеш ты толькі расой!
«И хоць бы ты млеў и с жыццём разставаўся,—
«Пиць, пиць» будзеш клікаць ты летняй парой!»

Вот скончана праца, нашлися крыницы,
И морэ бушуе, и рэчка бяжыць;—
Хто скольки захочэ, напьецца вадзицы
Адзин канюх просиць летаючы, пиць...

Жалобна йон просиць так, як бы клянецца,
Як молицца Богу, каб грэх дараваць,—
И тольки часами расицы напьецца,
А самай жарой йон змушон усыхаць...

Крычиць йон так, як бы людзям для навуки,
Што Боская кара ўсих мусиць спаткаць
Тых, хто, баючыся цярпення и муки,
Ня хочэць па праўдзе для ўсих працаваць.

Так знайце жэ, братцы, хто к працэ вялікай
З вас рук прылажыць не захочэ сваих,—
Такому Бог скажэ: «Пиць!» цэлы век кликай,
«И будзь праклинаны ат братаў тваих!»

Над магилами.

Спице, загнаные,
Ат сонца скрытые,
Спице, бяздольные,
Горам забитые!

Як вам зямелькаю,
На вочы кинули,
Из людзкай памяци
Марне загинули.

Над касц'ямі вашымі,
Панад курганамі—
Сліозы узносяцца
Мглою—туманамі.

Крыжы яловыя
На бок скрывилися;
Насы пасмертныя
Вадой размылися;

Два—тры з йих свецяцца
Кветкай жычливаю,
Рэшта скрываецца
Лазой, крапиваю.

Саміж вы зданнямі,
Бледнымі, синімі
Летам усходзіце
Панад магіламі.

Начніцы чорныя
Ночкай злетаюцца,
И совы шэрыя
Перэкликаюцца.

Ваўкі збіраюцца
Парой зімоваю
И п'яюць, выючы,
Песнь паграбовую...

Спіце, загнаныя,
Ат сонца скрытыя,
Спіце, бяздольныя,
Горам забітыя!..

С прасонья.

...Не! досиць, досиць! трудна далей
Цярпець, цихие сльозы лиць!
Ничога мне, ой не, не дали,
А ўзяли ўсё, чым мог бы жыць.
Нявольник, кланяцца век трэба
Людзям; век с потам кроў цячэ,
Нима патоли и ат неба:
То студзе, то спекай пячэ.
Пярун у хатку бье кривую,
Пасевы нишчэ суш и град,
Авечку воўк задраў старую,
Скрыпиць не мазан панарад,
Худзее жонка ў сльозах, працы,
Трасе дзюравым каптаном.
Гэй ты, што песцишся ў палацы,
Мей ж литасць над маим дзиджом!
Я сам...—мне ноги гное лапаць,
Аборы ўелісь да криви.
О кроў! калиж ты кинеш капаць?
О доля, раны заживи!
Грызецца згрэбная кашуля,
С сермяжкай трудна пагадзиць,
Зимой ат стужы не атуля,
А ў летку гóрача хадзиць.
Аблязяць, спрэўшые ат поту
Пад шапкай дрэннай, валасы,
Нажыў удушшэ и ламоту
Ат тапара, сахи й касы.
На ўгры пабиў мазоль мне руки,
Век целу пыл за акрыщю.

О, сколько гора, сколько муки
Нясеш, паганае жыццё!
Нихто й пацех мне не гаворэ
За долю горкую маю,
Нясешца толькі эха з бору,
Як песню скрозь сльозы смяю.
Гэй, растлумач, атродзьдзе ўражэ,
Трутні, зладзеі пчольных прац,
Чаму, дзе труд крываваы ляжэ,
Цвяце загон, стаіць палац?
Чаму я сею, а другіе
З сяўбы маеі збіраюць плён?
...О, досіць, досіць, сэрцэ ные,
Грыміць пагудкі новай звон.
Чакаў і днём, чакаў і ночай
И ўжо абрыдала чакаць,
Ўстаю, іду, куды йдуць вочы,
За крыўды плату атшукаць.

19 $\frac{10}{IX}$ 06.

Як пайду я пайду...

Як пайду я, пайду па загонах
Па мазольным аратых сляду,
Па лугох и па борах зялёных,
И па сёлах убогих пайду.
На жалейцэ сваей, на гудливай
Там я песні пачну распеваць.
Прыслухайся, шчасліў, нешчаслівы,
Думкі лепшы хачу вызываць.
Я для ниваў пабудку зайграю,

Каб радзила спарней дабрыну,
Каб—баронку стаўляй к жытцу с краю—
И ўтрымала жытцо барану.
Я грудзями прыльну к сенажацэ,
Малиць стану даваць больш сенца,
Ў кветках вечна каб ей красавацца,
Кветкиб шчасцям цвяли для касца.
Кнейи гукну, каб гордай, скупой
Не была, дроў давала людзям,
Памагла ваеваць йим с зимою;
Шумоў бору падслухаю сам.
А прыду к свайму ў вёсачку люду,
Пачну с хатки да хатки хадзиць,
Жалець сэрца, душы там ня буду,
Буду пець, буду йграць и будзиць.

Ой, чаму на хаты гэтыя.

Ой, чаму на хаты гэтыя
Сышла восень с халадамі,
Кали людцы не сагрэтыя
Трасуцца пад лахманами?!
Ой, нашто, нашто нишчаснага
Парадзила мяне маці,
Кали доли, шчасця яснага
Не магла с жыццём мне даці?!
Цяжка з вихрам жыцця биццяся,
Горш як з бурай хвойцэ ў полі,
Но цяжэй жыцця пазбыццася,
А яшчэ цяжэй — нядоли!

19²⁶_{VII} 06.

Чагоб я хацеў.

Мне ня трэба багатых другоў:
Даўно знаю пахлебства я йих,
Йих малитвы да ўсяких багоў,
И с пагардай пагляд на других!
Не хачу з йими быць за сталом,
На свайо панижэнне глядзець,
Як, минаючи чаркай з вином,
Ат парогу накажуць сядзець!..
Не хачу я дзявочай красы,
И пяшчот йихних белых грудзей:
Рэжэ сэрцэ мне горэй касы
Зменнасць, хитрасць агністых вачэй!
Не магу я цярпець, паглядаць,
Як йих сталасць знікае, як дым;
Тут душу табе рада атдаць,
Тут других абнимае патым!
Не хачу я гуляць, дзе народ
Толькі нэндзу цяршиць на вяку,
Дзе сиротка стаіць ля варот,
Есці просе, падняўши руку.
Не хачу весяліцца, гуляць,
Дзе бяда, сльозы, скаргі вакруг,
Дзе другіе ў няволи сидзяць,
Дзе замйорли и сила и дух!..
Гэй, сказаць жэ, чаго я хачу?
За што сэрцэ бы нават атдаў?
С чаго твар я слезами мачу?
Циж з вас гэта калі хто згадаў?

Дык вот чуйце, чагоб я хацеў,
Аб чым думачки толькі мае:
Каб мой люд маю песню запеў
И пазнаў, аб чым песня пяе!!!

1905.

На добры стары лад.

Забудзься и працуй!
Ни сэрца, ни души,
Ни дум сваих ня чуй;
Ци ў Івары, ци ў глушы,
Забудзься и працуй!
Хоць хаткаю тваей
Трасуць што дзень вятры,
И песняю сваей
Разносяць стон стары
Над хаткаю тваей,
Забудзься и працуй!
Нуды пажар тушы,
На вир жыцця ня злуй,
Ци ў Івары, ци ў глушы,
Забудзься и працуй!
Хоць ночка цемнатой
Заслала сцежки ўсе,
Праходзиш ты кудой
Па сльоз сваих расе;
Ня вечан цемнатой,
Забудзься и працуй!
Прашкоды ўсе крышы,

На долю не крыўдуй
Ци ў Івары, ці ў глушы,
Забудзься и працуй!
Хоць горэ ў след бяжыць,
А каменем—гарой
На сэрцы жаль ляжыць,
Хоць смутна, Божа мой,
Забудзься и працуй!
Ни сэрца, ни души
Ни дум сваих ня чуй;
Ци ў Івары, ці ў глушы
Забудзься и працуй!

Н я б о ш ч ы к.

Надаела чалавеку
Жыццi, пажывацi;
Пекаў сваё горэ, пекаў,
Дый, трэба ўмирацi.
Хоць хацеў бы можа трэшка
Жиць, павесялицца,
Смерць благая кладзе ў ложка,
Кажэ не будзицца.
И памёр. Цяпер шчасливы,
Не баіцца лиха...
Эй, глядзице: дзiвы, дзiвы!
Спиць спакойна, циха...
Но гной трэба вязцi с хаты,
Каб черви ня ели;
Скидай, браце, свае шаты,
Вады ўжо нагрэли.

Змыли троху вочы, спину,
Што болей на разе,
Палажыли ў дамавіну,
Як пана, як князя.
З дамавінай на каліосы
Нясуць, як святога;
Разявякаў, салапякаў
Сабралася многа.
Кожны стогне, уздыхае,
Галосе, заводзе,
Нябы плачэ, сэрце мае....
Годзе лгаці, годзе!
Ну, кабыла, ну, худая,
Паволи цягнуся!
Ты, истота нежывая,
Ляжы, не зваліся!
Вот и цэркаў, поп с крапидлам
Чэкае на ўзятку,
Пакурыў труну кадзідлам
Дзяк запеў ў вастатку.
И на мюгилки панёсли
Труну, як павалу;
Ой, ой, каб жэ не растрэсли!
Нясице памалу!
Званы гучна загудзели
Галасистай песняй;
Ой, сколько бы вы ня пели,
Нябошчык ня ўскрэсне!
Ну, грабару, капай яму,
Локцяў тры без мала;
Пахаваем тут мы краму,
Што труд прадавала.

Ужо выкапаў?—ну, ладна!
Труп спускаць пачали,
И спустили так парадна;
Зямлёй закапали.
Насып вылажыли дэйорнам,
А крыж из каменяў.
Вот и меней непакорным,
Адным меней, меней.
Прашывае многа летак,
Нима чалавека....
И пляццца у нас гэтак
Ат века да века.
Як смерць возьме, усё гине:
Нядоля, няволя! —
Спакой толькі ў дамавіне,
Ў дамавіне доля!

19¹⁸_{III} 06.

Ш ч а с ц е.

* Мы гонимся часта за мараі улуднай,
Каторая шчасцем завецца,
Но трудна яе нам злавіці, ой трудна,
Хоць близка, туж близка здаецца....
Адным мара-шчасце завецца багацце,
Што свеціцца грошэй машонкай;
Другімі—парадак и згода у хаце,
Інымі—харошая жонка.
Той рвецца да славы шырокай, вялікай,
Той—жыці незнатна, як дзеці;
Той—песняй азваццана свойскай и дзікай,
Той—родную думку запеці...

И роим у мыслях так цэлыми днями,
Но шчасця ня роицца роина...
А сльозы других, што лиюцца прад нами,
Циж могуць даць спаць нам спакойна?..

19¹⁸_{VIII} 06.

А д з и н.

Ци йду я вясілолай дзянінай
С касой, ци с сахой за сяло,
Ї небачусь с пахилай хацінай,
Пакуль чую сонца цяпло,
И ў поли, працуючы ў поце,
Бядую над горам свайим,
Дарэмна шукаю, жду, хто бы
Пацешыў ў цярпенни цяжким.
Душа мне и шэпчэ и плачэ,
«Адзин ты, адзин, небарачэ!..»
Ци с поля гадзінкаю шэрай
Вярнуся, сяджу за сталом,
Краплюся пацыху вячэрай,
Лучынка миргаець агніом,
А з'еўшы адно, паглядаю,
Папросиць хто, больш падліе.
Но дарма!.. пры лаве, пры печы
Ўсю твары снуюць не свае.
Душа мне и шэпчэ и плачэ:
Адзин ты, адзин, небарачэ!
Ци ночкай панурай к падушцэ
Ўвесь змучан, прыльну атдыхнуць,
А сэрцэ, як лисцик на грушцэ,

Трасецца, калышецца грудзь.
И жду так, вот прыйдзе хтось любви,
Абниме, атулиць сабой,
Но дарма!.. «Никога, никога»
Хтось кажэ: «нима тут с табой!»
Душа мне и шэпче и плачэ:
Адзин ты, адзин, небарачэ!
Ци я беларусаву хату
Иду прывитаць на зарэ,
И руки там выцягну к брату
И вочками кину к сястрэ,
Ци, ўсеўшыся циха на прызбе,
Зайграю там песню сваю,
Напрасна прывету чакаю,
Напрасна витаю, пяю,
Душа мне и шэпчэ и плачэ:
«Адзин ты, адзин, небарачэ!»

19²⁸/_V06.

Над сваей айчызнай.

Божэ! гэт'ки свет тут
Моц стварыла твая!
Дзеж мой дом, дзеж мой люд?
Дзе айчызна мая?

Дзе той час, у яком
Тут кипела жиццё?
Свой народ быў кругом
И любіў сваю ўсію,
Сваю песню ў лад свой
Ня стыдзіўся запець!

И сярмяжки сивой
Ня стыдзіўся надзець.
 Весяліўся народ,
 Аж грымела сяло!
 Ва ўсіх светлы пагліод,
 Ва ўсіх шчасця цвяло

А цяпер, а цяпер
Не видаць ясных зор,
Хоць сабе сам ня вер,
Зникла ўсё, як вихор!

 Зникла ўсё, як імгла,
 Нима славы таей;
 Злая доля змагла
 И мой край, и людзей!

Адны ў шар курганы,
Светки битваў, стаяць;
Косці к йим Груіаны
Прылетаюць збираць!

 Прашмыгаюць вужы,
 Канюх молицца «пиць»,
 Воўк прабег па мяжы,
 Далей спиць, усё, спиць!..

Божэ! гэт'кі свет тут,
Моц стварыла твая!
Дзеж мой дом, дзеж мой люд?
Дзе айчызна мая?

19 $\frac{28}{VIII}$ 06.

В о л ь х а.

Шумиць маркотна вольха
Над рэчкаю бурливай,
Аброслая на доле
Бадылямі, крапивай.
Над ей синеець неба
И сеець неприветы:
То студзяць яе зимы,
То паляць яе леты.

Абломивае вецер
Галины без сумлення,
Падточывае рэчка
Жылястыя карэння.

Пацешыцца, як птушкі
Пяюць вясной агнісця;
Жалобу жаляў носиць,
Як раздзяецца з лисцяў.

Дни многіе праходзяць,
Найбольш нипагадлива,
Шумиць маркотна вольха
Над рэчкаю бурливай.

19¹⁴_{vIII} 06.

Я б а ч ы ў...

Я бачыў, як вецер па полю гуляў,
Зямлю узрываў и бярозкай хіляў,
Пяском занасіў сенажаткі, лагчынкi,
Ламаў на бярозцэ жывыя галінкі.
Я бачыў, як ястрэб галубку забіў,

И выклеваў сэрца, и цёплу кроў піў;
Вихор яе пер'я и косци развееў;
Галуб варкаваў, галасіў без надзеі.
Я бачыў дзяўчынку нешчасну адну,
Як бегла да рэчки, нырнула ў ваду;
Нагнаў вецер хвали и след той загладзіў;
На беразе вольхи шумели а здрадзе.
Я бачыў ўсё гэта й душою цяпеў,
Застыў смех на губах и песни ня цеў,
Заплакаў, залиўся маркотнай слязінкай
Адзін над бярозкай, галубкай, дзяўчынкай.

19¹⁵_{VIII}06.

Л и п а.

Высока, разлажыста
Разселася при хаце
Стара—старая липа,
Паважная, як свацця.
Сто лет ужо старусе,
А можа нават болей,
Ат вихраў, а ат бураў
Ня мела йна патоли.
Сто лет—кавалак часу,
Ня сто дней, ня сто тыдняў,
Яких зайшло праменаў,
Збадаци ўсё абрыдне.
Нешчасцяў, кляцьбы, плачу,
Было што, Божэ милы,
Нябошчыкаў бяз лику
Сыходзила ў магілу.

А липа ани дбае,
Жыве, стаиць пры хаце
Высока, разлажыста
С павагай, нібы сващя.

19¹⁵_{vш}06.

Тлумачення, наслідавання
и разные другие вершы.

ИЗДАНИЕ ПЕРВОЕ
ИЗДАНИЕ ПЕРВОЕ

Д у м к и.

(С украинскага Шэвчэнки).

На штож чорные мне брови
И карые вочы,
На штож леты маладые,
На штож твар дзявочы?
Леты мае маладые
Марне прападаюць,
Вочы плачуць, чорны брови
Ат ветру линияюць.
Сэрцэ вяне, нудзе светам,
Як птушка бяз воли;
На штож мне, краса мая, ты,
Кали нима доли?
Цяжка, цяжка сиратою
На свеце мне жыці:
Свае людзи—як чужые,
Не с ким гаварыці!
Нима каму распытаци,
Чаго плачуць вочы!
Нима каму расказаци,
Чаго сэрцэ хочэ!
Чаго сэрцэ, як галубка,
Дзень и ноч варкуе,—
Нихто яго ня пытае,
Не знае, ня чуе!

Людзи ж мяне ня спытаюць,
Дый на штож пытаці?—
Нехай плачэ сираціна,
Нехай леты траце!
Плач же, сэрцэ, плачце, вочы,
Пакуль не заснулі,
Плачце, моцна галасіце,
Каб ветры пачулі!
Занясли каб ветры буйны
За сінее мора,
Маю цяжкую нядолю,
Маю бяду—гора!..

* * *

За думаю дума роем вылятае,
Тая цісне сэрцэ, тая раздзірае,
А трэццяя ціха, цихусенька плачэ,
Аж там на дне сэрца, дзе ніхто ня ўбачэ.
Камуж тут йіх пакажу я?
И хто тую мову
Прывітае, угадае
Вялікае слова?
Глухим кожны тут радзіўся,
Кожны з гора тужэ:
Ты смеешся, а я плачу,
Вялікі мой дружэ.
А што прыдзе с таго плачу?
Боль галоўкі, браце...
.....
Што там!.. будзем лепш смяяцца,
Хоць голад у хаце!..

П а р а́.

(С польскага М. Конопницкай).

Раз-други сохи-крывули
Зямлю вашу падварнулі.
А па ўсякай скибе чорнай
Ждзецца севу, ждзецца зйорнаў.

Гэй, сяўцы, паспешны час!

А чамуж ня видна вас?

Грамы ўстрэслі зямлі лонам,
Прамкнуў вецер над загонам,
Зляцеў з неба дождж на нивы,
А дагэтуль не пашлі вы.

Гэй, сяўцы, на ваш црыход

Ждже зямелька, ждже народ!

Бацькоў косці, што ў магіле,

Нашэ поле удабрылі,

Сонцэ сходзе к нам паволи,

Ўжо за ценяў бляскаў боли,

Гэй, сяўцы, гарачы час!

Зямля маці ждже на вас!

19 $\frac{9}{\text{VII}}$ 06.

На жалейцэ.

(С польскага М. Конопницкай).

Ой! чаму мглой пали росы

Халоднай,

Кали я голы и босы

Ї галодны?

Циж ня досыць, што мы плачэм
З нядоли,
А йшче гэта ночка сыпе
Слійоз болей?
Ой! каб зрэнкаю, здаецца,
Саколей,
Зличыў, сколько слійоз лиецца
На поле,
Страх было бы з сяўбы гэтай
Жаць жнива,
Бо сноп кожныб быў крываваы,
На дзивал
Ўзойдзе сонцэ, пусце косы
Змянливе,
На лугочках выспе росы
Й на ниве,
Но слійоз высушыци морэ
Циж можэ?
Хиба свет увесь запалиш,
Мой Божэ!

19 $\frac{28}{VII}$ 06.

К а м у?

(С польскага М. Конопницкай).

Тым саху, плуг тольки здаци,
Хто прырос к зямельцэ-маці,
Хто загон свой наскрось знае,
Каго холад не пужае;
Хто радзимых сваих ниў

Знае час сяўбы и жниў.
Таму толькі з бараною
На раллю пайці вясною,
Хто лапцямі топчэ поле,
Знае нэндзу цвйордай доли,
Працягнуў хто, як свой брат,
Двое рук да ўбогих хат.
Таму толькі серп и коска,
На начлезе хто за вйоскай,
Снуе думкі пры агнішчэ,
Й верэ ў прышлай доли йгрышчэ,
Каму ў полі труд — закон,
А чужыя з нивы вон!

19 $\frac{11}{VII}$ 06.

Сон на куццю.

(С польскага Иды Пилецкай).

Сюды, ка мне, за стол, хто другам,
Хто свой, ўсе сядзьма разам;
Ты, жонка, дзетки, брацця, кругам,
Во гэтта—пад абразам.
Ка мне, дружкі! хай вас угледжу,
Витаю хлебам, соляй.
Куцця сягоння, сам ня ўседжу
Адзин с сваею доляй.
На стол, як чыним вякоў многа
Сенца паслаў, глядзіце.
Падблісцесе ж!.. вянком старога
Свае ўсе акружыце!

.....

Стол доўгі, ў круг свае ўсе самі,
Твар кожны весел, ясны,
У кожнага душы раямі
Снуюцца думкі шчасны.
И разам слуг людок нясмелы
Нам пасадзіці трэба,
Ўсіх братней згоды анійол белы
Благаславіць хай з неба.

.....
Падайце ўборы мне яркіе,
Ў жалобных нахадзіўся,
Пры мне сягоння ўсе блізкіе,
Сягоння Бог радзіўся.

.....
.....
Пуста кругом!... Гэй, гэі, свае дзе?...
Дзе анійол захаваўся?

.....
.....
Снуюцца цени... сэрцэ брэдзе,
Ня чуюць... Сам астаўся...

19 $\frac{24}{VIII}$ 06.

Шчупак, Лебедзь і Рак.

(Крылова).

Там, дзе ёднасці і згоды
Німа шчырых у людзей,
Праца йхняя заўсёды
Ліха, марне прападзе.

У каліосы запрагліся
Раз Шчупак, Лебедзь і Рак;

С усих сил вязци ўзялися.
Воз ня рушыцца нияк.
Пад нябёсы Лебедзь рвецца,
Шчупак цягне у ваду,
Распусціўшы ключни, пхнецца
Рак назад, як на бяду!

Хто з йих винен, хто нявинен,
Не нам гэта раз'ясняць,
Но каліосы и дагэтуль
Як стаяли, так стаяць!

19 ²⁵_{VII} 05.

Над калыскай.

(Наслядаванне з Лермонтова).

Спи, маленьки мой сыночэк!
Вочкам не миргни,
Свеце месяца кружочэк,
Тыж а доли сні;
Спи и слухай песні гэтай,
Ды ўспомни калі;
Спи, пакуль не знаеш света,
Люлі, люлі, спи!
Падрасцеш, зазнаеш гора,
Папываеш сльоз,
Твае силы зломе змора,
Спека, ды мароз.
И спаткаешся на свеце
З непраўдай, з людзьми,
Спи, сыночэк! месяц свеце,
Люлі, люлі спи!

Падрасцеш и мусиш ноги,
Як кожны мужык,
Укруциць в убор убоги
Из липовых лык.
У йим помачы папросиш
Для сябе людзкой;
Спи, пакуль лапцей ня носиш,
Люли, родны мой!
Павяду цябе да пана,
Пастаўлю служыць,
Там ат вечера да рана
Будзеш ты рабиць.
За свиньми, ды за сахою
Будуць пхнуцца дни,
Спи, пакуль ты не слугою,
Люли, люли, спи!
Хлеба, грошы ты слугою
Мала будзеш мець,
Аплявухаў жэ за тое
Ня будуць жалець.
Кроўю вочы залиюцца,
Тыж працуй, цярпи!
Спи, пакуль не здэкаюцца,
Люли, люли, спи!
С часам пойдзеш и ў салдаты
Слуга ўжо Цару,
За трыццатую ат хаты
Загоняць гару,
.
.
Дамоў вернешся да бацьки,
Бацька бедзен сам,

Чаго нам трэба.

(Наслядаванне).

Трэба нам, трэба перш-на-перш хлеба,
Хлеба каб стала на цэлиньки год,
Дроўцаў палена, коникам сена,
Капейку якую сабе на зварот.
Трэба нам, трэба, як ласки з неба,
Лепшы, даужэйшы зямельки шнурок,
Сытай скацінкі, новай хацінкі,
Каб красаваўся пры хатцэ садок,
На свята скварку, часам і чарку,
Булкі і сыра гасцей частаваць,
Цэлы адзетак, ксйонжак для дзетак;
Трэба нам школы па вёсках стаўляць.
Роўнай дароги, ботаў на ногі,
Мультану жонцэ на лепшы каптан;
Жыць смела ў хатцэ, і не баяцца,
Каб не ганялі у воласць, у стан.
Доктара трэба, шпіталь нам трэба,
Дарма лячылісяб дзе беднякі,
С торбай ж на старасьць каб не цягацца,
Трэба ўстроиць прытулак такі.
Ой многа, многа для вёскі ўбогай
Трэба ўчыніці, каб добра жыла,—
Не плакаць толькі, не раниць болькі,
Болькі, якую нядоля дала.
Пры ласцэ Божэй усё мы зможэм,
Гора затопчэм сильнай нагой,
Звальчым нядолю, звальчым няволю,
Светач запалім шчасця свайго!
З'яснеюць ночы, высахнуць вочы,

Злитые горкай бядноты слязми;
Голад загине, бяда пакине!
Долю мець будзем,—эй! будзем людзьми!

Эмачу пйорка..

Эмачу пйорка ў ватрамэнту
Ды як чыркну па паперы,—
Крэнту-мэнту, крэнту-мэнту,—
Як быки, стаяць литэры.
Глянеш, у ваднэй з йих кучы
Прачытаеш: «усе браця»..
У другой гоман траскучы:
«Нима невукаў у хаце».
А у трэцяй дык свабоду
Видзиш вольную пад неба;
А ў чацвйортай—«для народу
«Досиць грошы, досиць хлеба!»
А хто гэта прачытае,
Скажэ: добра напісана;
Скажэ: штосьци мужык знае,
Дарма што бядней ат пана»!..
Дык вот кали атрамэнту
Крыху выллю на паперы,
Крэнту-мэнту, крэнту-мэнту,—
Як быки, стаяць литэры...

Пры скаціне.

Яшчэ і сонцэ не ўзашло
Людзей на днеўны труд будзіць,
Тру-гу, тру-гу! на ўсіо сяло
Труба пастырская гудзіць.
Тру-гу, тру-гу! ўставай,
Хто жыў, адзін, други,
Вароты адчыняй,
Скаціну выганяй,
Тру-ги, тру-ги, тру-ги!
Ўстае сяло на трубны гук,
Спяшыць к жывіоліне сваей,
И вот раздаўся рык і грук
Кароў, авечак і свиней.
Тру-гу, тру-гу! идзі,
На поле, на луги,
Скацінка, і глядзі,
Друг дружку не бадзі.
Тру-ги, тру-ги, тру-ги!
Идзе ўсіо войска на папар,
Прышло, скланила галаву,
И дружна, дружна мал і стар
Скубе вільготную траву.
Тру-гу, тру-гу, дзяры
Травіцу с пад нагі,
Даждаўшыся пары,
Нап'ешся ты вады.
Тру-ги, тру-ги, тру-ги!
Скубець скаціна, а пастыр
Пасе, пильное ат ваўка,

Снуе вакруг удоўж и ўшыр,
То цйолку злае, то быка.

Тру-гу, тру-гу, с трубы

На свет шырок, даўги

Мкне адгалос трубы,

Аж стогне лес, дубы,

Тру-ги, тру-ги, тру-ги!

Но вот наеўся и идзе

Рагаты сыты полк у хлеў,

Пастух за йим у грамадзе,

Но ци й пастух сыт, ци пад'еу?

Тру-гу, тру-гу, й ня снiў...

Пастыр, слуга слуги,

Свой полк карми, паси,

Сам после пад'яси.

Тру-ги, тру-ги, тру-ги!

П а д а р о ж н ы .

Дарогай шырокай, з дароги далiокай,

Дый многа бяз лику гадзин,

На кий абашпорты, стары и абдзiорты,

Ишоў падарожны адзин.

Ишоў йон да вiоски, што близка дарожки

У поли пад лесам была;

Там некалі даўна йон жыў добра, слаўна,

Там моладасць-радасць прашла;

Там кинуў йон хатку, и бацьку, и матку,

И жонку пакинуў сваю,

И дзетак маленьких, прыгожих, миленьких,

Пакинуў усю там радню.
 У дальняй старонцэ лет многа, бяз конца
 Пражыў йон у нэндзы цяжкой;
 Ни шчасця, ни доли ня бачыў николи,
 Бядуючы слёзна парой.
 Цяпер на зямельку, сваю кармицельку,
 Прышоў, каб пабачыць свайих,
 Ubачыць каб хатку, и бацьку, и матку,
 И дзетак калісь-то малых.
 Ідзець йон, падходзіць и вёску знаходзіць,
 Так сама, як жыў ў ей, глядзіць;
 И хаты такіеж, гнілыя, старыя,
 Карчомка так сама стаіць...
 Тут хата Захаркі, там Ёскі, Ганчаркі,
 Там Янкава жонка жыве,
 Тут кум Давыдзёнак, там сват Міхальчонак,
 Там Сорка, што соль прадае...
 А вот и садочэк, а вот и дамочэк
 Даўнейшы яго тут відаць,
 Бо ганак той самы, з низкімі дзверамі,—
 Будынки так сама стаяць.
 Уходзіць у сенцы, аж гнуцца каленцы,
 А сэрцэ трасецца, баліць;
 Штось будзетут скора, цирадасць, цигора*)...
 Вось дзверы атпёр, и глядзіць.
 Ушоў, паглядае, свайх пазнавае...
 Ах, штож? ці пазнае калі?
 Заплакаў нябоже, и глянуць ня можэ:
 Чужыя ужо там былі!.....

*) Варыант Спаткнуўся у ямку, бярэцца за клямку.

П р а ц у й!

Працуй, бедачышчэ, гаротна!
Ци прэеш ат поту, ци мерзнеш;
Гни спипу младаю ахвотна,
Бо прыйдзе гадзинка, и шчэзнеш.
Ой, шчэзнеш, но тольки ня бойся,
Што ўжо и засыплюць зямлюю,
Раз з нэндзай у дружбу завойоўся,
Яна йшчэ паходзиць с табою.
Цяпер, малады и ахвочы,
Ты рвешся: як птушка из клетки,
Да працы и ў дзень, и у ночы,
Но зможэ кривавы труд гэт'ки.
Без часу прыжме, апануе
Цябе неадчэпная старасць,
И моладасць скрышэ ўдалую,
Адгоне ат працы нездарасць.
Пахилицца спина ат горбу,
Удушшэ дыхнуць не пазволя,
Надзенеш старэцкую торбу
И пойдзеш у свет на прыволля.
А мусиш жэ ўперад наўчыцца
Ты пацераў доўгих, дзядоўских,
Бо, як не патрашиш малицца,
То выганюць гэт'кага з вёски.
Ты мусиш наўчыцца, бо маці
Даўжэйшых наўчыці ня ўмела,
Ды ў беднасці часу паж хваце
За гэтк'ая брациса дзела.
Дык вот, як узброишся гэтак,
У пацеры, торбы и пуги,

И ў рваны старэцки адзетак,
Павер, будуць брамы на ўслуги.
С пагардай, як лишней сабащэ,
Швырнуць табе лустаю хлеба;
Дзиця цябе будзе пужацца;
Пачне непагодай выць неба.
А ты?.. Ты цани й гэту працу,
Хоць збыцца яе и ня лйогка;
Ня йдзи жабраваци к палацу,
Бо стуль цябе выгане лйокай.

С я ў ц у.

Скланяецца лета к закату;
Дзе-не-дзе зляцеў лисць чырвоны;
Павесиўшы лубку на шыи,
Выходзе сявец на загоны.
И поўнай, мазолистой жменяй
Жытцо па ралли раскидае,
Хавае ў зямельку надзею,
Што возьме з сяўбы?—не згадае.
Ци можа цяпер вот, у восень,
Чэрвяк яго працу падточыць;
Ци снег у разводэдзя падпарэ,
Ци ў летку грады падрузгочуць;
Ци знишчыцца ў пуньцэ пажарам,
Ци так ат якой-будзь прыгоды.
Такие, ах! горкие думки
Сеўца абседаюць заўсёды.
Но йон не зважае на гэта.

То ў восень, то цйоплай вясною,
Арэ, барануе и сее
Сваей мазалистай рукою.
Тут кожны, сеўца хто убачэ,
Стары, ци малы, ци кабета,
«Радзи, памажы, Божэ!» кажэ,
А лйогкаж на сэрцы чуць гэта.
«Радзи, памажы, Божэ!» скажэм
И мы сеўцам ўсякага роду,
А с зерня, што з добрага севу,
Збяруць яны й добрую ўроду.

Кепска, братцы, жыць нам стала!

Кепска, братцы, жыць нам стала!—
Нима шчасця, добрай доли!
Кали хлеб йосць, нима сала,
Хоць гарэлки дык даволи.
Ой, гарэлка, як з крыницы,
Да нас цйонгле прыплывае;
Пьюць усе тут бяз ружницы,
Хто яки грош тольки мае.
Пьюць усе, хоць бяда дома,
Хоць лье сльозы жонка, дзеци,
Хоць хлеб—зйолки ды салома,—
И таго нима у клеци...
Пьюць, хоць грош той з кравым потам
На гарэлку дабываюць;
Пьюць, хоць после дзе пад плотам
Сваю долю праклинаюць...

Гета крык, што живе Беларусь!.

Ци завыли ваўкі, ци заенчыў вихор,
Ци запеў салавей, ци загагала гусь,
Я тут виджу свой край, поле, рэчку и бор,
Сваю матку-зямлю—Беларусь.

Хоць гарыста яна, камяниста яна,
Вирабью па калена, што сею, расце,
Но люблю ж я яе, шкода хатки, гумна:
О, таких нима мусе нідзе!..

С саламянай страхой мая хатка, гумно;
Непачесна, што праўда, виднеюць яны,
Но на йих же сваей клаў рукой бярвяно,
И зямлю раўнаваў пад звяны!

С саламянай страхой мая хатка, тачок!
Многа чутак наводзяць и дум на душу;
Я у сне виджу йих, помню кожны разок,
И у сэрцы, як веру, нашу.

Хатка светкай была, як пазнаў Божы свет;
С хатки бегаў да школы вучыцца чытаць;
Пры лучыне нераз гаварыў казкі дзед;
У двор з хатки хадзіў зарабляць.

У тачок збожа, сена, я клаў кожны год;
У йим першы раз Зоси сказаў, што люблю;
У йим з дзеткамі после збираў умалот,
И цяпер пры йим лазню таплю.

А хоць гора зазнаў, зникла доля навек,
Зося парэ зямлю, у свет дзеці пашли,
Но тут неяк прывык к усяму чалавек,
Прырос неяк, як корч да зямлі!..

Тут усякая рэч як гаворэ с табой:
И крывая бярозка, и стдлетни дуб,
Снег халоднай зимой, траўка летняй парой,
И асвер, и абциняны зруб!..

А бурливы ручэй и зял'ониньки сад!—
Хоць брат сэрцэ атдай и душу хоць атдай!..
Сам садочэк садзиў гадкоў дваццаць назад,
А цяпер же вялики, як гай!

С садам гэтым я сжыўся, як с хаткай сваей;
Знаю, скольки з яго маю яблак и слиў;
Шмат начэй скаратаў у йим с Зосяй даўней,
Шмат чаго я у йим перасниў!..

Ой, бывала, як сонейка блысне вясной,
Тожто рай, далибог;—захлипаицца дух,—
Як на ўсе на лады на садок увесь той
Засвяргочэ рой птушак-пяюх!

Тут кукуе зязюля, ци шмат пражыву;
Там чырыкае шпак, там пяе салавей;
Тут крычаць вирабьи и клююць крапиву;
А на ўсё сонцэ грэе цяплей и цяплей!..

Цяпер глянё, браце, вокам на поле и луг,
На сивец-сенажаць, на вузкие шнуры,

Дзе свистала каса, барабаниў дзе плуг,
Дзе с зары працаваў да зары:

Тут даўгі-даўгі шнур зелянее з аўсом;
Ближэй гони адны, на йих бульба у шар;
А там далей даўгі шнур виднее с жытцом;
А там голы, як бубен, папар.

Пасяродку аўса галависты лянок
Зелянее, инакш атбивая сабой;
Там вусаты ячмень, а там далей на бок
Ад ячменю дзирванчик з лазой.

Да и што гаварыць!—дзе я толькі гляжу,
Виджу роднинькі край, сваю матку-зямлю!
Тут и людзи... ат... што!.. аб йих после скажу..
Доли йих надтаж я не люблю!..

А вот, як не любіць гэта поле и бор,
И зялёны садок и крыкливоу гусь!..
А што часам тут страшна заенчэ вихор!..
Гэта энк, гэта крык, што жыве Беларусь!!

Сватаная.

Прыстройся, дзяўчынка-нябожэ,
Так, як у дзянйочак святы;
Галоўку ўчашы ты прыгожа;
Сягоння прыедуць сваты.
З гарэлкай прыедуць сягоння,
И запоины будуць твае;

Падумай, куды ця загоне,
Куды ця благи лйос пашле.
Падумай, як прыдзецца жонкай
Вайци да хацинкі чужой,
Зазнацца с чужою старонкай,
Злюбцица с чужою сям'ёй.
Дасць бацька пасагу: цялушку,
И свинню, ци авечку з ягн'юм;
Дасць маці выправу: падушку
Ды кубел стары с палатном.
Усё гэта возьме твой миль,
Як с купленай, возьме с табой,
А ты будзеш аж да магилы
И жонкай яму, и слугой.
Павинна служыць ты и мужу,
И ўсей яго слухаць радни;
На працу, на голад, на стужу,
Зважаць не павинна ани.
Ня будзеш чупь ласкавых словак,
И свёкар палае, и свякроў;
Прытыкаў заловак, ятровка,
Нап'ешся и ўгроз дзевяроў.
Цярпець будзеш многа, ды часам
Паскаржышся мужу свайму,
Багаты и сваих крыўд запасам,
Не дасць рады гору твайму.
А гора твайо, на пачатку
Малое, начне прыбываць,
Як станеш ты звацися маткай,
Дзицё пачне грудзь тваю ссаць.
Жаць пойдзеш далиока, ци близка,
Муж пойдзе араць, ци касиць;

С табой йдзе дзицё—и калыска
На поли на козлах висець;
А вернешся с поля да дому,
Гаротное гора твайо!
Пачнеш паглядаць пакрыйому,
Ци хлеба хоць трохи йшчэ йо.
Слуга, жонка, ўрэшце и matka,
Ўжо знаеш, што трэба рабиць.
Спаўеш у пяльонки дзецятка,
И станеш вячэру варыць.
И вечна не знайдзеш спакою,
Ў замужнем, бязвольным жыцци.
У цэркаў нядзелькай святою,
Ня будзеш мець часу пайци.
Ў дарогу ты выправиш мужа,
Й пачнеш яго с страхам чэкаць,
А хоць не раз поўху и ўдружэ,
Павинна п'янога спаткаць.
Каса твая доўгая п'яным
Патузанай будзе не раз;
Набье синякоў пад каптанам;
Зрачэшся дзявоцких прыкрас.
Прытухнуць ат сльоз ясны вочы,
Зблядзее, паморшчыцца твар,
А ў сэрцы, сягоння ахвочы,
Замрэ твой милосны ўвесь жар.
Нявольника с краю нядоли—
Гаротнай нявольницай ты,
Ахвярай ты век без патоли
Трудоў, беднаты, цемнаты.
Ну што там смутнееш, нябожэ?
Гарэлку пап'еш зараз ты!..

Идзиж и прыстройся прыгожа,
Каб не адрыкліся сваты.
Упадоба быць мусе нязмення,
Каб з дому бардзей паляцець,
Бо дома... і дома ня мяняй,
Як замужам, мусиш цяпець.
Званкі ўжо звеняць на дарозе,
Вот госці пад брамай крывой,
Идуць, вот ужо на парозе...
Ты плачэш?!.. Чаго? Бог с табой!
Дзяўчынка, ці я цябе песняй
Разжалиў панурай сваей,
Што гэтакъ ліюцца балесна
Слязінкі с прыгожых вачей?
Кінь плакаць і смейся! хай плачэ,
Хто песню нядоли запеў,
Хто прышласці светла не бачэ,
Хто змалку дзійон шчасця ня меў.
Жалобных ня слухай ты шумаў,
У сілы свае цвюрда вер,
И лепшую долю прыдумай,
Як гэта, што маеш цяпер.

Малады́ на вяселлі.

Ужо звязалі рукі вам
Прад алтаром на веки,
„Сама“—ўжо жонка, мужам „сам“,
Ня треба вам апеки.
Каб хлопец, маці кінэ ўчыць,
К „самой“ не падсукаўся;

„Самога“ бацька не збурчыць,
Каб па сялу не шляўся.
Вы сами будзеце ўжо знаць,
Што годна, што ня годна,
Адно другога пільнуваць
Лепш маткі, бацьки родных.
Як што там далей будзе ў вас,
Не нам тут раздумляці!..
Вяселля ў вас, а ў гэты час
Мы хочым пагуляці!..
Гарэлку п'юм мы, як ваду,
Ядзім сыр, масла, сала,
Загналі ў кут нуду-бяду,
Чуй!.. музыка зайграла.
Усёдзець трудна за сталом,
Аж ходзюць, так здаецца,
И ногі, й плечы хадуром,
И сэрца б'ецца, б'ецца.
Скарэй, скарэй яду на бок!
На бок сталы и лавы!
Гульняюм, дзяўчынка, мой дружок!
Часцей такіх забаваў!
И шчасця—дым, и праўда—дым,
А кліок—гульня, пахмелля.
Гукніюм мы „дзякуй“ маладым,
Што ўстроили вяселля.
Разгул такі гады-ў-рады
Пацешыць прылетае.
А гэта што?... хмур малады,
И плачэць маладая?
Чашы каменя ў сто сякер,
Ня выстругаеш крэсел,

Я плакаў некалі.. цяпер
Глядзи, нима сльоз—весел!
И ты, злучона пара, пей,
А я вот павиншую.
Мець спор вам з любасци сваей!
Мець долю не благою;
Мець клеци поўныя з дабром,
Мець миласць, згоду ў хатцы,
Ї так жыўшы, жыўшы у дваюм,
Вунукаў дачэкацца!

Агародник.

(з Некрасова.)

На людзей нападаць, забиваць не хадзіў,
Не хадзіў, куды ночкай идуць цемняки,
Праз дзяўчыну-красу я свой век загубіў,
Згинуў з ласки паненки, шляхоцкай дачки.

Працаваў я у садзе у панским вясной;
Вот раз неяк згрэбаю сучки ды пяю,
Глядзь, дачка майго пана стаіць прада мной!
Гладзіць зорка, ды слухасць песню маю.
Агародник дасціпны, я швэндаўся шмат;
Па дваро́х, на месцо́х я багатых бываў,
И нагледзіўся там многа пекных дзяўчат,
А такой жэ ни разу нідзе не видаў.
Бровы чорныя, стройна й прыгожа была.
Стала жутка, я песни сваей не дапеў.
А яна?... штож яна?... пастаяла, пашла.
Аж за ёю у след, як шайлоны, глядзеў.

Не раз чуў на сяле ат сваих маладзюц,
Што и сам я прыгож, на пагляд не брыдкі,
Як той сокал гляджу, круглалиц, белалиц,
Валасы нібы лійон, сам ўвесь стройны такі.
Разыгралося сэрцэ з вясёлай душой,
Но, як глянуў я тут на пакоі яе,
Засвістаў и махнуў маладзецкай рукой,
Дый скарэй за мужыцкіе думы свае.
А прыходзілаж часта яна с той пары,
Пагуляць, паглядзець на работу маю,
И смяецца са мной, и крычыць: гавары,
Чаму неяк прыўныў и даўно не пяю.
Яж маўчу, ат чаго смуцен стаў, не кажу,
Галаву звешу толькі на белую грудзь.
„Пазволь, яблынку я за цябе пасажу;
Ты ўмарыўся, пара, знаць, табе атдыхнуць“.—
„Штож такое, паненка, вазьмі, на, паўчысь
Памажы мужыку, папрацуй крыху й ты!
Ды як брала рыдліоўку ў мяне смяючысь,
Тут пярсціонак убачыла мой залаты.
Ат пахмурнага дня вочы сталі цямней,
На губах, на шчэках разыгралася кроў,
„Што с табою, паненка? чаму на мяне

Не прыветна глядзішь, хмурыш чорную броў?“ —

С-... узяў, скажы мне, ты пярсціонак такі?“ —

„Скора будзеш старой, як усё будзеш знаць“.

„Дай мне! я пагляджу, низгаворны які!“

И за палец мяне ручкай белинькай хваць!...

Пацямнела ў вачах, душу кинула ў джож,

Я даваў, не даваў ей с пярсціонкам руку,

Дый прыпомніў тут, знаць, што и сам я прыгож,

И, не знаю ўжо як, цмок паненку ў шчаку.

С таго часу з ей шмат скаратаў я начэй,
Многа шчасця зазнаў, ў ясны вочы глядзеў,
Расплетаў, заплетаў касу светлую ей,
Цалаваў, мілаваў, песні родныя пеў.
Мигам лета прашло, ночы стали свяжэй,
Пад дзень шэрань, мароз пад нагами скрыпыць.
Вот раз неяк скрадаўся ў пакоі я к ей,
Аж хтось, цап! и „зладзея дзяржи!“ тут крычыць.
Так злавiли мяне, на дапрос прывяли,
Я стаю і маўчаў, гавариць не хацеў.
Красату з галавы вострай брытвай знясли,
И жалезны убор на нагах зазвянеў.
Асцэбали спiну и пагналі дружка
Ат радзимай старонкі у дальні крайок
На бяду и нуду. Знаць любіць не рука
Мужыкам, нам хамулам, ды панскіх дачок.

Сцiюпка Жук.

1.

Сцiюпка Жук, па бацьку Ёсцэ
Гаспадар усим на дзiва,
Ўсими хвалены у вiосцэ,
Жыве згодна и пачцiва.
Абычай стары шануе,
Не чураецца сермяги,
Хаты дзедзiўскай пильнуе,
Ат суседзiяў шмат паваги.
Ён прыкладам для ўсей вiоскі,
Добра знае, калі трэба

С сахой вийси на свет боски;
Кали дожджык пойдзе з неба,
Дзе якое сеяць збожа,
Трудна лепш ад Сцэопки знаци;
Знацца лепш ніхто ня можа
На ралли, на сенажаці;
Дзе якая звадка, схопка,
Годзе, радзе ў полі, ў хаце,—
Адным словам, як наш Сцйопка,
Рэдка нойдзеш гэт'ких, браце.

2.

Вечарынку як састроля,
Бо ўжо дзеці падростаюць,—
Йосць і сйоя, йосць і тоя,
Музыканты гучна граюць.
За сталом Сцепан садзицца,
Пры йим жонка і суседзі,
Чым паслаў Бог, рад дзяліцца,
Ўсех частуе, ўсех прыгледзе.
Хлопцы-зухи і дзеўчаты
Пагуляць тым часам рады,
Стали ў пары сярод хаты
І далей жа у прысяды.
Нуце, хлопцы, дзень далёка,
Пагуляйце, колькі воля!
Їо Сцепан ня зводзе вока;
Лишніх жартаў не пазволе.
Там і сям Сцепан шатаўся,
Распазнаў свет доўгим векам;
Хто распусце раз атдаўся,
Кепским будзе чалавекам.

3.

Жыве, праве, шыкам пана:
 Крупаў, сала мае многа,
 Хлеб вядзеццаж у Сцепана
 Круглы год, як у никога,
 А хлеб веяны, ўсё белы.
 Эй, што там казаць далёка!
 Шнур зямлі йон мае цэлы,
 Значыць—поўная валока.
 З дворам, с панам Сцёпка ў згодзе:
 «Кепска», кажэ, «жыці звадай»,
 Йон и ў воласці на сходзе
 Многа можэ словам, радай.
 Жывуць, скажэ хтось вучоны,
 За границай лепш народы;
 Кормяць людзей миллионы
 Шахты, хвабрыкі, заводы;
 И у нас минулаб лиха,
 Каб настаў лад гэт'кі ў людзе;
 Сцёпкаж буркне пад нос сцixa:
 «А ўсёж бедны бедным будзе!»

4.

Сцёпки жонка—вйортка баба,
 И язык... эй, што сказаці!
 А з рукамі и мазгамі
 Трудна лепшай дзе спаткаці;
 Ненаўды, што жонкі гэт'кай
 Сцепан трохи и баицца,
 А найбардзей, хоць то рэдка,
 Як са сватам падхмялицца.

У такую тады хвилю
Знае жончыну йон плату;
Гатоў кругу даці мілю,
А цвярозым прыйці ў хату.
Жонцы справиў чаравікі,
Сам жэ ў лапцях ходзе болей,
А пачуе дзе прытыкі,
Што ня меў ботаў ніколи,
Сцйопка скажэ: «эй, там што ты!
«Лепш па зиме лета меці,
«После лапцяў nasiць боты,
«Як па ботах лапці ўздзеці».

5.

У Сцепана лад меж дзетак,
Лад на полі, лад у хаце,
Адным словам, живуць гэтак,
Цяпер мала, пане браце.
Ат Сцепанавай хацинкі
Не адойдзе так убогі,
Пагарэлы без асминкі,
Сирата без запамогі.
Сцйопка працы не баіцца,
Ци нуда гняце якая,
Песняй роднай весяліцца,
Цйонгля весел, не ўздыхая.
Стане хтось там наругацца,
Што так весел, хоць цвярозы.
«Лепей», скажэ йон, «смеяцца»,
«Як напрасныя лиць сльозы».
Да ўсяго Сцепан ахвочы,
Як то йосць прыпеў шляхочы,

И да танцу, и ружанцу,
Да выпитки и выбитки.

6.

Плывуць леты, нібы рэкі,
Не варочаюцца болей,
Нішто жыць ня можа веки:
З сваей, з божай нікне воли.
Сцёпка выдаў замуж дочак,
Пры малодшым жыве сыне;
Як асинавы лісточак
Ўвесь трасецца; горб на спіне,
Старасць-слабасць падаспела;
Стаў нядуж к рабоце ўсякай,
Неяк ходзе ўжо ня смела;
Нос распушыла табака.
Часам пойдзе ў лес і лыкаў
Надзярэ якіх з пяць пукаў,
З браку ботаў, чаравікаў
Лапці керзае для ўнукаў.
Старасць, старасць—смутны весці!
Ўжо і вушка не прымеце,
Скора, пэўна, будзе плесці
С сваім дзедам на тым свеце.

Бабулька-прадаўчыца зйолак.

У Минску на рынку,
Ў канцы агароды,
Бабулька старая
Садзицца заўсёды.
Усякіе зйолкі
На рынак прыносиць,
И людцаў прахожых
Купляць у ей просіць.
Лежаць перад бабкай
Ци вечэр, ци ранак,
Пучкі дзевясилу,
Чабор и румянак.
Ат кожнай хваробы
Ўо зйолкі, карення;
Лячыць можна йими
Падвей, парушення.
И любчыку навэт
Дасць вам пад сакрэтам,
Ды наўчэ, як зводзиць
Любезничкам гэтым.
И ўсяких, усяких
Дастанице лекаў,
Яких толька людзі
Не знали ад векаў.
Шмат летак бабульцы:
Трасуцца ўжо руки,
Ўо пэўна унуки
Ба! навэт праўнуки.

Усяк ей жылося
На свеце, на Божым,
И смутна, самотна,
И с хлопцам прыгожым;
И сльозы лилися,
И песни звинели,
Малойцовы грудзи
Тулила ў пасцели.
Но ўсьвож праляцела,
Як яснай маланкай;
Спяць думки и песни,
Ў магіле спиць Янка.
Эй, моладасць—радасць
Минула ўдалая!
Но старасць и беднасць
Нияк не минае.
И кепска бабульцы:
Сивая, худая,
Брак сил працаваці,
Так зйолки збирая;
Нясе их да Минска,
На рынку садзица,
Збывае и вучэ,
Як трэба лячыца.
А можэ паможэ
Душы хоць адной дзе,
И праца бабульки
На марна ня пойдзе.

Ш а в е ц.

Я шавец-маладзец,
Знаю дзела сваё;
Слухаць мусяць мяне
Капылы и скур'ё.

Дружна праца идзе
Пры варштаце маим:
Жонка дратву прадзе,
Вучень сучэ яе.

Я сам крой намачыў,
На капыл нацягнуў,
Стуку-стук малаток,
Шылам, дратвай мигнуў.

Падашву прылажыў,
Нагнаў штыфтаў кругом,
Абсап гладка прыбіў,
Дый падкоўку на йом.

Капыл выдзер и вот
Бот на траме висиць.

Эй дзівися, панок,
Добра будзе nasiць!

Эй! дзівися, хто жыў,
Яки майстэр я зух!
Бот, камаш, чаравик
Вам састрою удруг.

И багат жэ б я быў—
Хоць ня бедзин и так—
Каб лапцей не nasiў
Мужычок-небарак.

Ой былож-бы, было
Зарабёткаў, трудоў!

Часцей чарку б злавиў,
Пагасциў у дружкоў.
Но йон хіба тады
Стане боты nasiць,
Як ня будзе с чаго
Лык на лапци лупиць.

Старцы.

С торбай кажны, з думкай важнай:
«Дадуць—не дадуць»,
Даўным следам дзед за дзедам
На кирмаш идуць.
Як дарога к хаце Бога,
Альбо й так аб што,
Не пытаюць, добра знаюць,
Звон пачули—й до'!
Быццам горбы, ихни торбы
Выдаюць парад.
На кирмашы старцы нашы
Садзяцца у рад.
Кожны прэцца ў лепша мейсца
Чуй! аж во кали,
Ў тройцы, ў парцы хрыпла старцы
Песню завяли.
Там той з лирай у тры шчыра
Струны задае,
Той с кантычки, той с прывычки
Модлы дзьме свае.

За змарлые, за живые,
Душки, за жыццё,
За скацінку, за збажынку
И за ўсё, за ўсё.
Гэй, малитвам, быццам битвам,
Старо атдалось,
А спад воку глядзіць к боку,
Ці даюць хоць штось.
Вот паследні у вабедні
Кончыўся «падай»;
Сыплюць людзі, што то будзе,
Старчэ, намагай!
Ніспакойна с сілай двойнай
Песень гул памкнуў,
И ўвесь гэты рой распеты
Руки працягнуў.
Дыдак густа й хлеба лусты
Сыпяцца, пры чом
Разам с хлебам, за што трэба
Маліцца дзядом.
Час праходзе, годзе, годзе
Глядзець на полк наш!
Пашлі людзі, што то будзе,
Кончыўся кірмаш.
С торбай кажны, з думкай важнай:
«Ці дзе больш дадуць»,
Даўным следам дзед за дзедам
С кірмашу ідуць.

К а с ь б а.

Бяжыць час, дзень за днём, скуль вазьмися, Пятрок
 Наляцеў і пагнаў к касьбе жыва людзей;
 Пашлі ў ход малаток, і каса, і брусок,
 Стуки-бразь, маху-шась, а дружней, а бардзей!
 Свишчаць косы ў траве, проста дзива, гульба;
 Размахаліся рукі, ўзыгралася кроў;
 Сонцэ пале агнём; пот лиецца зы лба;
 Абмахнуў рукавом, ды і далей пашоў.
 І пракос у пракос вырастае, як стой;
 Пан с карэтай бы пэўна праехаў між йіх.
 Эх, атдайся рабоце, люд бедны з душой!
 Калі есць,—як Бог даў,—як рабіць, за траіх.
 Махай дружна касой, пакуль згине раса!
 Куй жалеза, пакуль не астыне яно!
 Рэж аселицу, брат, калі зрэзаў гумно,
 А там далей—на лог нехай мчыцца каса.
 Люба выйці, прайці па лагу, па гумне:
 Гоман нейкі стаіць, сенам пахне ўкруг,
 Ляжыць трупам трава, як народ на вайне,
 А ў траве конік шастае, весяля слух.
 Вот падвяла крыху; жыва, бабы, на лог!
 Трэба скошэнае разбиваць, агрэбаць.
 Сюды-туды!.. глядзі, ўжо пракосы ў валох.
 Глядзі!.. і копамі ўбрали усю сенажаць.
 А тым часам из неба пасыпаўся страх:
 Дождык пырскаць начаў, гром азваўся глухі.
 Шчыра цешацца людзі, што сена у капах,
 Бо ў пракосах счарнелаб, ды й спор не такі.
 Сена кожны шануе, бо ведама ўсім,
 Калі хлеба ні хватъ, то знасіць ўсёж лягчэй,

Чымсяб корму не стала прадвесням зимным
Для скацінкі; тады... хоць душой загавай.
Дружна йдзі, бедны люд, калі сонцэ к касьбе
Заве з неба, ды голадам мучышся ты.
Рэж траву, дабывай долю сілай сабе!
Часам выйдзеш і ты з беднаты, з цемнаты.
Дружна йдзі, бедны люд, і с зары да зары
Працуй, бійся, ня гнися пад лямкай цяжкой!
І за праўду сваю, дачэкаўшы пары,
С касой вострай сваёй дружна, смела пастой!

Г р а д.

О вы, што век цэлы адзеты і сыты,
І з думкай аднэй, каб пражыць весялей!
Ці бачылі нэндзу у вёсцы забытай?
Ці бачылі працу загнаных людзей?
Ці гнуўся з вас хто над сахою у полі?
Ці вёз з вас каторы да места дроў воз
На хунт які крупаў, на хунт які соли?
Ці пйокся на сонцы, ці мёрз у мароз?
Палац ваш смяецца над нэндзай бедачай,
Век музыка, песні і сытасці крык.
А там гэт, у вёсцы і стогне і плачэ,
Ваш брат, пагарджаны галодны мужык.
Пад потам арэ, барануе і сее,
Каб белага хлеба згатовіць для вас,
А хтож з вас яго у бядзе пажалее?
Паслухаліж песні яго вы хоць раз?

Эй! песняж ад вас, як ад пней, адабьєнца;
Вы й песню бы рады здушыць, аплеваць,
Бо ў песнях шмат скаргаў на хціўцаў нясецца,
А ў скаргах бяздольных шмат праўды чуваць.

Гуляйце да часу уцехаі шаліонаі,
А можэ і памяць надойдзе калі;
Эй! каб не спаткала вас доля Нарона!
Рым можных шалєнства к упадку звялі...

Зашоў я раз к пану за нейкай патрэбай;
Сяджу, аж прыходзе из вйоскі мужык,
Худы, чучь жывы, знаць даўно на еў хлеба,
Хоць праўда, к бязхлебью з йих кажны прывык.
Ушоў, весь трасєцца, стаіць у царозе,
Баіцца йсці далей, ат, ведама гад!
Йон толькі адважны дрыжаць на марозе,
Крывавы пот лиці, каб пан быў багат.
Стаіць і ўздыхає, і сльізы ўцірає,
З нагі на нагу праступає усё так,
Гняце, знаці, думка яго неўдалая.
Аж пан запытаўся: «Што скажэш, бедак?»—
«Паночку миленькі!» той гэтак азваўся:
«Будзь ласкаў, змилуйся над горам маім,
«Дай хлеба, ці жыта: я ўсюдах цягаўся,
«Нідзе не дастаў, сам галодны саўсім,
«И дома сямйора дзяцей асталося,
«Нятоплєна печка, нима што варыць.
«А дзєтки заводзяць і жонка галоса...
«Няйдзі хоць у хату, так труднiнька жыць.
«Будзь ласкаў, паночку! як будзе работа,
«Я ўдвое за ласку табе адраблю.
«Дай с пудзiк, мей литасць над нашай бядотай,
«Пажыч, бо циж буду я грысці зямлю?!»

И молицца гэтак, и жалицца гэтак,
 А сколько сльоз вылиў, сам хыба не знаў,
 Клянецца на жонку, клянецца на дзетак,
 Што йон не гультай, а што Бог гэтак даў,
 Што град выбиў збожэ усё да калиўка,
 Так збиў, нібы конь пакачаўся ў траве;
 А дображ была так абсеяна ніўка,
 Як глянеш, здаецца, па ней штось плыве.
 «Эй! шчыра, паночку», йон гэтак гаворэ:
 «С сахой, з бараной увиваўся я ў поли.
 «Ару, бараную да поту, а скоро,
 «А ўсё, каб зрабіці, а ўсё, як найболей;
 «Аж глянуці любя, абсеяў шнур цэлы;
 «Лялея—пшаничка, авёс и ячмень,
 «Лялея—други шнур, с жытцом ужо белы;
 «Хаджу и люблюся кажніньки дзень.
 «Вот, думаю, будзе и крупак, и хлеба,
 «Што лишняе, ў Минск павязу и прадам;
 «Вот будзе и соли, эй, ласкаў Бог з неба!
 «Атсыплю ў магазын, падатки атдам...
 «Напрасныяж думки были усё гэта:
 «Нядоли праўдзивай, знаць, родны я сын!
 «Напрасна я биўся вясну так и лета:
 «Усю маю працу дзень знишчыў адзин.
 «Раз неяк на небе з'явилася хмура;
 «Усяки з нас летняму дожджыку рад;
 «Но тут ишла страшная летняя бура,
 «О, Божэ, хацяб не пасыпаўся град!
 «Гром глуха грахочэ пад небам высокім,
 «Прыцихнули птушкі, схавався каршун,
 «Мигнула маланка атблескам далёкім,
 «Ударыў у елку гняўливы пярун.

«Свет пеклам здаецца, зямля раве дзика,
«Миргаючы, неба, маланак агнём,
«Азвалася бурай шалёнай, вялікай,
«Лясы затрашчэлі; дождж линуў ліўнём.
«Пашоў я на заўтра к пасевам на поле;
«Падходжу, дзе жыта, дзе шнур з ярыной,
«Хацеўбы вярнуцца, няйці ужо болей:
«И смутна, и жутка, сам неяк ня свой.
«Прышоў и... затрэсліся ногі, и рукі,
«Хацеўбы заплакаць, ды і сльоз не дастаў.
«Дзе столькі ўлажыў я і працы, и мукі,
«Мае ўсе пасевы с замліой град змешаў»...
Так скончыў нешчасны свой жаль вылівачі;
Па тварыж сляза за слязою бяжыць,
Як раницай летняй дзе на сенажаці
Раса на травіцы висиць и блишчыць.
Заплакаў бы, браце, я разам с табою,
Но сльозаў цяперэшни свет не ўзнае;
Сил трэба магучых, каб вальчыць з бядою,
А сльозы, брат высьмяюць толкі твае.
Вы скажце; пэўна, што пан злітаваўся,
Даў хлеба, ці збожа, памог у бядзе?
Циж знае, чым гора, хто з горам не знаўся?
Паноў такіх добрых нима, брат, нідзе:
Паны толькі могуць гуляці да поту,
И беднаму гэты пры мне сказаў там:
«Плациў я у летку табе за работу;
«Плациж и за хлеб мне: я дарма не дам»!

Г а р э л к а.

Атрутай маею
Хто стаў заливацца,
Астаўце надзею
Мець шчасця у хатце,
Мець шчасця, багацця,
Жыць згодна з раднёю,
Спакою зазнаці,
Не плакаць душою.
Я з дзеткамі, з жонкай
Дзень кожны паваджу,
Зазнацца з палонкай
Пад'юджу, параджу.
Маей як атрутай
Душу атуманиш,
И мысли паплутаў,
И светла не гляніш.
Ўсе людзі дружочки,
Ня людзі—анелі!
Атроксяб сарочки,
Каб толькі хацелі.
Таким добрым будзе
З іх кажны бяз меры,
Хоць будуць жэ людзі
Глядзець, як на звера.
Хоць будзеш ты горэй,
Як звер, выглядаці,
О, звер без пакоры,
Штоб шоў кроў глытаці.
На лоб павылазяць
Чырвоныя вочы,

И облик твой сказяць;
Твар плямы абскочаць.
Расхрыстаеш грудзи,
Ты, п'яны гуляка,
Язык жэ твой будзе
Брэхаць, як сабака.
О, дзیکим, о, страшным
Зраблю без прагляду.
Га! бойся, нешчасны,
Быць пад масей ўладай.
Сягоння шчасливы,
Як мною зальешся,
А заўтра, о дзівы!
Пиць больш закланешся.
И каяцца будзеш,
Мяне праклинаци,
И сам сябе злудзиш,
Карчомки не знаци.
Парваць жэ ня мециў
Маих, брат, кайданаў,
Праходзе дзень трэци,
Ты идзеш ужо п'яны.
Атрутай маєю
Хто стаў заливацца,
Астаўце надзею
Кали-будзь разстацца.

Я видзеу.

Я видзеу души сильные,
Вихры каторых няньчыли,

И пели песни дзійныя,
Каб шли и с хвальшам вальчыли.
Каб вальчыли з непраўдаю,
Каб вальчыли с кайданами,
С кайданами пякельнымі,
З людзких касцей каванымі.

И вышлі душы сильныя
На вальку, на кривавую;—
Дый смерцію акрыліся,
Як несмяртэльнай славаю.
И толькі плакаць хочэцца,
Над гэтымі ахвярамі,
Над гэтым краем змучаным,
Над гэтымі цяжарамі.

И толькі плакаць хочэцца,
Прад цэлым светам жалицца,
Што так зямелька родная
Нядолею нэнкаецца!

И як тут не смеяцца.

(Куплеты).

На нашым хитрым свеце
Усяк жыве народ:—
Адзін жыве палюдзку,
Другі жыве, як скот.
Адны другім таргуюць,
Купляюць, як той квас,—
Падноски падбываюць
Стаячаму не раз.

И як тут не смеяцца,
И праўды не сказаць:
Варон на свеце многа,
Ды некаму страляць.

Вот мчыцца пан на парцэ,
Упражка зихаціць!

И конікі абмыты,
И пански лоб блишчыць!
На цэлы свет с пагардай
Дзікім глядзіць казлом!—

А быўже йон недаўна
Авечак гандляром...

И як тут не смеяцца...
(як выжэй).

Вот хцивец грошы многа
С працэнтаў назбіраў,
И хвабрыку паставіў,
Людзям заробак даў.

Працуе душ галодных
Эй, соцінкі са дэўе;—
А ненасытны хцивец
Крывавы пот гняпе.

И як тут не смеяцца...
(як выжэй).

Вот дохтар, пан вяльможны,
Лекар мужчын, кабет,
Вядзе убогих хворых
Ў атдзельны іабінэт;
Пукнуў, паслухаў троху,
И кажэ рубля даць;
А сам, як быў студэнтам,
Шоў бедным памагаць!...

И як тут не смеяцца...

(як выжэй).

Вот ксьондз, служэбник Божы,

Ўвесь навучае люд,

Каб у касцёл хадзили,

Каб не грашыли тут,

Каб к жонкам на вячорки

Ня бегали чужым,

Бяднейшым памагали;

А сам?... ну, Бог и з йим!..

И як тут не смеяцца...

(як выжэй).

Вот аканом пузаты

На чым йосьць свет раве,

Хоць кліоку за капейку

Не мае ў галаве;

И лае так сусветна

Вясковых йон людзей;—

А пасціў жэ недаўна

У вйосцы той свиней..

И як тут не смеяцца...

(як выжэй).

Вот шляхциц, нэндзны шэрпень,

Той выскачак адзин,

Запиркай душу мучэ,

Ужо йон гаспадзин!

Бяднейшаму ўжо брату

Руки не падае,

Хоць сам часнок, цыбулю,

На рынку прадае...

И як тут не смеяцца...

(як выжэй).

Вот мужычок быў хитры;

Абрали старшыной;

Як чорт, перамяниўся—

И свой яму—ня свой!

Зурадникам у шайце,

И писарам благим,

Йон мужыкоў, як липак,

Абдзерци рад ва ўсिम.

И як тут не смеяцца...

(як выжэй),

Цяпер, мае паночки,

Нихай будзе канец!

Ня ўсьвож куплеты пеци

Таки я маладзец!

Нихай каму ня любя,

Што купляцистгь крычыць: —

Хто парася украдзе,

Таму ў вушах пишчыць!

И як тут не смеяцца,

И праўды не сказаць:

Варон на свеце многа,

Ды не каму страляць!

Х т о я?

(Думка).

Я не сокол зоркооки,

Не арол адважны,

Што так думна за аблоки

Ўзносицца з'яих кажны;

Навѣт я не салавейка,
Што пѣе так слаўна,
А я тольки вирабейка,
Ўзрошчѣны пад Гайнай.
Як йон, край шаную родны,
Не ляту ў чужыя,
И с зимой вальчу халоднай,
Хоць то сэрцэ й ные.
Як йон, сеўбы дзе на плоце
И песни чырыкаў,
Людцаў родных бы ахвоціў,
К лепшай славе кликаў.
Як йон—сад, я хатку, поле
Люблю, хоць не маю,
З вирабейкавай и доля
Мая роўна, знаю.
Вирабейку стужа зморэ,
Або ястрэб схваце;
Мяне ж зломе майо гора,
Ў зямлю кине спаці.
Над магилаю крыж с хаткай
Паставяць мне людзи,
Вирабейкава ж дзицятка
Нада мной пець будзе.
И мне будзе смуткаў мени,
Лежучы ў заперци,
За жыцця—слюзы, цярпеня,
А песни па смерци.

К а м у?...

Абецанка—цацанка,
Но не ўсякаму радасць.
(Прыказка).

Каму вас, песні, я нясмелы
Тут буду пець, снаваць з душы?
З душы нешчаснай, набалелай,
Аж, змучан, згину дзе ў глушы?
Ци для тых цйомных, нешчасливых,
Што не патрапяць прачытаць,
Ци для тых светлых, а зласливых,
Што не захочуць вас и знаць?
О! веру, веру, што загнаны
Мяне не здрадзе мой народ;
Но цйомны йон и акаваны,
И бедны мыслі яго ўзлйот.
И вы, душы маеі тварэння,
Ў незнанні будзеце марнець;
Таптаць вас будуць без сумлення;
Пацук рукóписи патнець.
Аж нейкі ўчоны моль с прыпадку
Натрапе, с пылу абтрасе,
Чытаць вас стане ат пачатку
Спад акулераў на насе.
Прагледзе й скажэ: «Матэр'ялу
„Для этнаграфіі людзей
„На Беларусі тут не мала;
„Жаль толькі, што нима усей,
„Усей рукóписи панурай.
„Хвалько паэта! знаць, не раз
„Цаниць даваў яе для шчураў;

Душа ные, а болем сдымаюцца грудзи.
Як радзіўся, усё шло са мной нишчасли-
вае;—

Не пацешылі ў смутку и добрыя людзи.
Мяне маці мая не пацешыла родная;
Над калыскаю цела аб цяжкай нядоли,
Яе песням зима втуравала нягодная;
Вихар гэтыя песні разносіў па поли...
Як падрос, сильны стаў, пазнаў свет, не
пацешыла

Мяне моладасць, поўная зводных надзеяў:
Холад, голад, бяду на маім карку вешала,
Ласк за гора сваё з ёй ня видзеў нигдзе я...
Не было для мяне на куце мейсца вольнага;
На маю беднату паглядано з насмешкай;
У парозе было майо мейсце, бяздольнага;
За парогам калючкамі слалася сцежка...
Не пясцілі мяне ручки дзевачак белыя,
Не шаптана мне слоўцоў сэрдэчных каханья,
Як пустэльнік, як мних у кляшторы, дни
целыя

Жыву так и маркочуся з рання да рання.
Як цыган той, па свеце век целы цягаюся,
Бяз прытоння, бяз роднінькай цёпльн-
кай хаткі;

Над чужой працай з сил маладых выби-
ваюся;

Светлай веры у пришласць знікаюць ас-
таткі...

Так, паночки, у прышлую славу ня ве-
рыцца,

И пустых абеданак мне слушаць ня мила.

А што ў сэрцы майом и души цяпер дзеицца,
Буду пець, громка пець, пакуль возьме ма-
гила.

Буду пець не за славу, праз вас абецаную.
Буду пець, бо люблю свайго краю паляны.
Буду пець, бо люблю сваю песню загнаную.
Буду пець, бо мне дар гэты Богам пасланы.

Эпиграмма на К. В.

Што кліюпки трэцяй не стае
У галаве яго,
То гэта, родныя мае,
Чуй шмат я ат каго;
Но каб у пекле аж на дне
Сядзеў, хто лгаць пасмеў:
Йон йих и з роду, верце мне,
Ни воднае ня меў.

Аўторцэ „Скрыпки беларускай“.

Чутка йграеш, гулка йграеш
Ты на скрыпачцэ сваей,
К небу з думкай падлетаеш,
Шчасця жычыш для людзей.
Ў перагонку с салаўямі
Пайці можэ голас твой.
Грайжэ, грайжэ паміж нами!
Песняй вальчы с цемнатою!
Крэпки струны тваей скрыпки,

У тваей скрыпцэ душа йо,
Ў руцэ сильнай смычок липки
Лйогка ходзиць, як пяро.
Павядзеш ты йим, и песня
Льецца—простаб слухаў век:
Неяк шчасна, то балесна
Сябе чуеш, чалавек.
Аб чымсь светлым, аб чымсь новым
Твая скрыпка грае нам;
Грае, грае, а ў ей мова
Наша чуецца бяз плям.
Беларуса й яго жонку
Называеш ты людзьми,
Беларусь, яго старонку,
Славиш песнями свайми.
Аж так хочэцца, хоць сцixa,
Тваей скрыпцэ втураваць,
Пиць с таго, што й ты, кялиха,
Аб чым граеш, апеваць.
Гэй, песнярка, болей, болей
Нам на скрыпцэ сваей йграй!
Прывитаем хлебам-соляй;
Дзякуй скажэ родны край.
Бедна нашая старонка!
Яе ж люд бядней яе:
Не апеты песняй звонкай,
И цяпер хтож апяе?
Хто?—як кинеш так прыгожа.
Для сваих ты йграць людзей.
...Эй! играйже той, хто можа:
Плакаць будзе всялей.

„Нашэй Доли“.

• Першай беларускай газэце.

Гэй! ўсе разам без патоли,
Беларусы-дзеці!
Пашлюм дзякуй «Нашэй Доли»,
Роднинькай газэце.
Нам яе радзімай далей
Ня будзе ўжо браку;
Шмат гадкоў шчыра чакалі,
А цяпер—ой, дзякуй!
Дзякуй тым, хто нашу мову
Родную ўскрэшае;
Хто цямоты ў родным слову
Нашы спрашае.
Дзякуй! і хай «Наша Доля»
Часцей к нам прыходзе;
А з ей праўда і з ей воля
Зажыве ў народзе.
Праўда, шмат расце бадыляў
Нам на сцежцэ нашэй;
А магила пры магілі
Дзикай пусткай страшэ;
Але «Доля» хай адважна
Ляціць к нам, загнаным,
К грамадзе нашай сермяжнай,
К горам гартаваным.
Ўрагоў нашых рык шакалі
Не страшэн і ўгрозы,
Бо, бо нас узгадавалі
Кнут, кроў, пот і сльозы.

Прыкупиўшы соли-хлеба,
Привитамо «Долю»,
Як анёла Бога з неба,
Як святую волю!

Беларускай Выданицкўай Суполцэ,
„Загляне сонцэ и ў нашэ ваконцэ“.

Прывет вам, прывет з найцямнейшай ста-
ронки,

Ат брацеў, ат сёстраў загнаных сваих,
Шлю радасци поўны, шлю с песняю звонкай:
Витайце, сяўцы нам збажынак таких!
Мяцелицы нашу айчызну зглушыли;
Найлепшых авечак уносяць звяры;
Жыццё тут зацыхшы, як сон у магілі;
Тут цёмна, не знаци ни дня, ни зары.
Тут крыўды нешчасных галосцяць а мшчэнні;
Для духа и цела бракуе тут хлеба.
А мора сльоз вечных, гэі, вечных цярпенняў,
Пажараў—сто сонцаў, каб высушыць, трэба!
Хоць силаў гартоўных не стаць тут няможэ:
Их голад, и холад, и кнут гартаваў;
Но сон их, ах! крэпки, хто смелы стрывожэ:
Сябе хто б таким усясильным назваў?...
Вы зоркаю яснай над гэт'кай зямлюю
Усходзице сцэжки цямнот асветляць;
Выходзице с светлага знання сяўбою,
Вы хочэце ўспійонных будзиць, паднимаць.

О, каб жэ цяпер вы, яснеючы зоркай,
Мил'йонами сонцаў зардзели для нас!
И гэтыя сонцы, ды ў нашы ваконцы
Унесли с сабою шчасливасці час.
Нас восем мил'йонаў!—эх! би нам паклоны,
Чужник ўсяк, прылишый да нашай зямлі!
Нас восем мил'йонаў... зличы хто, шалёны!
А гора чамуж мы й кайдан не змагли?
Но досць нарэкаць, як калісь за прыгону!
Жычэння да вас лепш адно йшчэ ляці:
Каб гэтыя носем и с чымсь милиёнаў
Ўсе ў вашэй Суполцэ сябрамі былі.
Гэй, дзівы над дзівы, мкне гоман грамлівы!
Глядзіце, ўстае беларускі народ;
Айчызну будзе на борах, на нивах.
Што гэта?—то йдзеі, то праўды прыход.

Атплата каханья.

(Здарення праўдзивае).

Вы хочэце казкі?—ну, добра, ну, ладна!
Садзіцеся вот дзе, слухайце прыкладна.
Яж збаю, пакуль дзень загляне ў ваконцэ,
Но толькі не казку, а праўду, як сонцэ!

На свеці, на белым, пад Гайнай убогай,
Жыў шляхціц багаты; меў поля йон многа,
И конікаў сытых, и ўсякай скаціны,
И грошы, што чужь йих ня меруў асьмінай.

Не знаў йон, што голад, што холад, што
праца;

Еў смачна, спаў доўга,—пан исты с палаца!
Шмат слуг на яго працавала у поли,
Што праўда галодных, абдэйортых найболи,
А йон жэ, йим плацячы марныя злоты,
Стаяў, як над быдлам, ганяў да работы.
Вот гэты то шляхціц, вот гэты багаты,
Пан новай и гонтами выкрытай хаты,
Меў нескількі сўостраў, а стройных и ми-
лых,

Прыгожых у твары, здаровых на силах;
Кроў, проста здаецца, змешаная з млекам.
Спаткаўся дзе з йими,—бида с чалавекам:
Загине напэўна з душою прастачай,
И сонца ня ўгледзе, и хатки ня ўбачэ!—
Аж так счараваци патрафяць галубки,
И ихние грудзи, и вочы, и губки!
А надта адна з йих, што звалася Зосяй,
И зграбненька ходзе, галоўку лепш носе,
И лепей смяецца, и лепей миргая,
А ўся, як малинка, як кветка жывая!
Ци гдзе заговорэ, ци песню зацягне,
То слухаў бы вечна, так кожны прысягне:
Ой, гетакай песни, ой, гет'кай гаворки
Аж слухаюць птушки, ўсмихаюцца зорки.
Цяпер вам цикавасць, ци гэта паненка
У грудках, у пышных, пад крамнай сукенкай,
Ци мела там сэрца, што шчырым каханнем
Магло адазвацца хоць раз прад скананнем?
Ой, мела напэўна, ой, моцна кахала!
Цяпер так сэрдэчна кахаюцца мала.

Пад горкай, пад крутай, пры цихай да-
линцы,

Над вузенькай рэчкай, абапал гасцинца,
Разселися хаты апушэнай вйоски,
Ў каторай то садзик, то дзэве-тры бярозки
Яснейшым прыветам здаюцца для хатак:
А далей—вясковы адзин недастатак:
Пахылыя хаты глядзяць на староны;
На стрэхах камамі парос мох зялёны;
Спрухнеўшыя сцены ў зямлю паўежджали;
А шыбы у вокнах ня больш па дзэве пали.
Цикавасць, ци праз так малое ваконцэ
Загляне у хатку кали нибудзь сонцэ?

У низкай хацинцы, ў ваднэй з найбяднейшых,
Ў ваднэй з найцямнейшых, ў ваднэй з
найкрывейшых

Рос Янка, Лявончык па бацьку, Прывада;
Прыгожы быў хлопец, дзеўчатак прынада.
Што возьме, то зробе, зух першы ў забаве.
Не мае плям чорных на сэрцы, на славе;
У вйосцы, у роднай йон добрым суседам,
Ня крыўдзе дзяцей, не смяецца над дзедам,
Прыветлива с кожным спаткаўся, разстаўся.
Ой, добры быў Янка, хоць з горам то знаўся.
У двор на работу хадзіў йон штодзенна;
Там с працай усякай спраўляўся сўмленна;
Дзе толькі ни стане, працуе ў вахвоту,
И славы дакажэ, рваць будзе да поту;
Столетнюю хвойку повалиць у боры,
Корч выдзерци ў пасецы Янка ня хворы;

Загончык як выараў, глянуці мила,
Пракосик прагоне, то значна, дзе сила;
За руки, за працу и чэсьць и пахвала!
Быў Янка работник, яких цяпер мала!
А хоць грашми бедзен, другим чым багаты:
Зайздросціли хлопцы, любілі дзеўчаты,
Любіла и Зося, шляхэцкая дочка,
А гэтаму сведкай и садзик, и ночка.

Хто пройме, прагледзе спаткання, гулянки,
Мирганки и шэпты каханка, каханкі?
Хто злічэ па сколькои друг дружку цалуе?
Ой, трудна пазнаці, ой, трудна збадаці.
Злаецца, штось бачыш, дай рэшты не знаці,
Бо ночка каханню спрыяе заўсёды,
Збаўляе каханка ат кепскай прыгоды.
А шчыраж, а мила и Зося, и Янка,
Янук, сын мужыцкі, а Зофья, шляхцянка,
Што ночку бяз сведак адны каратали,
А шчасці каханья миленька шаптали.
А часам и смутныя думкі зазвонюць
Да сэрца закаханых; яны их разгонюць,
Абняўшыся шчыра сваим цалаваннем.
Эх, добра хоць трохи пажыці каханнем!
Так смутна, так горка таму жыць на свеці,
Каму лйос каханья ў душы не разнеце,
Хто братняй душы у жыцці не спаткае,
С каторай бы миласць сплывала святая,
С каторай бы з горам сваим падзяліўся,
И ў жалі паплакаў, к грудзям прыхіліўся.
— «Эй, Зося!» так Янка гаворэ, бывала:
«За што мяне шчасця такое спаткала?»

«А можэ нешчасця, а можэ и сльозы?..
«И сам я не знаю, ци пьян, ци цвярозы.
«Ты, панна, и любиш мужыцкага сына,
«Убогага хлопца, пасажна дзяўчына—
«Што людзи, што брат твой на гэта намскажэ,
«Як праўду пазнае, загадку развяжэ?
«Ты ж паняй и будзеш, и выйдзеш за пана;
«А я буду плакаць ад рана да рана;
«Аж высахне сэрцэ, кроў ў жылах застыне,
«И ўсё с таго жалю па пекнай дзяўчыне».
А Зося за шыю прыцисне да сэрца:
«Ой, Янка, ой, лгун ты, нядобры ашчэрца!
«Ци ж Зоси ня верыш, што шчыра так
любиць,
«И Янку праз миласць напэўна ня згубиць?
«Як любіць сегодня, любіць будзе вечна,
«И Янка мой добры спаць можэ бязпечна».
Так Зося гаворэ, и Янка забыўся,
Што с паннай, з багатай так шчыра злю-
биўся.

Цалуе, милуе, и ночка йим гетак
Минуткай праходзе; аж летние ўсе так
К канцу ўжо зближались; поле пусцела,
И восень падходзила сцixa, нясмела.
И вот хоць нарэшце лйос чорны йих
здрядзиў:
Падгледзиў брат Зоси йих схадки у садзе.

Ноч шатою цйомнай зямлю абхинула;
Жыццё ўкруг замйорла; прырода заснула.
На неби дзе-не-дзе заблыскали зоры;
Наехали хмараў дажливые горы,

И зорки пагасли, и ўсйо спиць на свеци,
Адзин чалавек жэ ня спиць нешта прэцэ.
Ня спиць пан Лаўчынски, той шляхциц багаты;
Агонь яшчэ свецицца с панавай хаты.
Акропнаю зэмстай палае блюзнерца,
Як ночь на Пакровы, сам чорны и сэрца;
Не бачэ йон света, ни праўды, ни Бога,
Ня хочэ ўжо знаци нікога, нічога;
Ўсйо ходзе па хаце, шалее са злосци.

— «Як можна? шляхцянка, — род пански
косць с косци—

«Э мужыцкай крывёю змешацися хочэ!
«На свет паказаци ня будзе як вочаў.
«Той Янка, хамула, паненку абниме..
«О! смерць яго ўперэд с зямлі гэтаі прыме!»
Так чорныя думы адна за другою
Снуюцца ў тырана, як стада зимою
Ваўкоў згаладалых, ня сытых ніколи,
Шукаючу жыру, валочуцца ў поли;
Валочуцца, аж дзе ахвяру спаткаюць
И выдзяруць сэрцэ, и вочы зглытаюць.
Эй, страшна, эй, жутка спаткацца з ваўкамі!
Страйшней жэ с тым зверам, што ўходзе
меж нами,

Як мы, чалавекам, а сэрцам пантэра;
О гэт'ки звер горшы за ўсякага звера!
Снуецца Лаўчынски па хаце, як мара.
Чорт цешыцца: будзе, для пекла ахвяра;
Што хвила крываўшую зэмсту знаходзе;
Што хвила чарнейшыя мыслі наводзе.
И шэпчэ: «—Забий! йдзи! як спиць у вадрыне,
«Ци ў садзе, як зловиш яго пры дзяўчыне,

«Ци ў леси, як пойдзе табе сеч бяревення,
«Але забий тольки, ня бойся сумлення!»
Яшчэ с сабой вальчэ, яшчэ аглянуўся
На кут, дзе абраз быў; душой страхануўся;
Схваціў тапор востры рукой подлай, смелай,
И выскачыў с хаты глухи, азварэлы.—
А хмары на неби ишли и стагналы,
И якбы бязбожнику грозна крычалы:
— «Апомнися, грэшны, вярнися да дому!
«Аб гэтым ноч-маці не скажэ ни кому».

У вйосцы, так кажуць, живе люд шчаслива,
Сжываецца з горам, и с працай, и з нивай;
У вйосцы у цыхай люд, кажуць, меньш
грэшэ,

Пакусаў меньш мае, малым сябе цешэ.
И сцэнаў кривавых меньш найдзем у вйосцы;
Ну, праўда ж, як грушы растуць на бярозцы!
И ў местах, и ў вйосках шальмоўства вя-
дзецца,

А тольки у месци скарэй хто упецца,
Скарэй и сагрэшэ, другога закрыўдзе;
У местах няўмысне сабаку забиў дзе,
А ўжо на свет цэлы разбрэшуць газэты,
Як бы генералам сабака быў гэты!
А ў вйосцы ж прыгледзься на крыўды, на
слиозы,

Што выльюць напрасна у спеки, ў марозы,
Што за сабак згине людзей нишчасливых,
У лесе пад дрэвам, з натуги на нивах,
А сколько на цёмных святлейшых чыгае,
И больш дзе хто с працы других карыстае?

Не скажэце ў местах, бо знаеце сами,
Што вйоска больш злита людзкімі слязамі.
У вйосцы, хоць горка пакрыўджэны плачэ,
Маўчаць кожны будзе так, як і не бачэ;
Занадта сляпы люд, занадта баицца,
Каб мог йон за крыўду сваю уступицца.
Праз тое і вйоску так хваляць паэты,
Найбардзей такія, што з'еўшы катлетаў,
Віном яким смачным катлет той закусяць;
О гэт'кіе пэўна, а шчасці пець мусяць.

У пуни у панскай, як мертвы, спиць Янка,
Ня вышоў да саду спаткацца с каханкай.
(Таго дня да Минска паехала Зося).
Ой, дзіўныя часам сны ночка прыносе!
Вот Янка шчаслівы, ўжо гора не знае,
За жонку ўжо Зосяю харошую мае,
Ўжо ў новай хацинцы яна гаспадарэ,
А ў стайні ржэ конікаў сыцінкіх пара,
Саха валоў рослых, чатыры каровы
Скубецца на лузе; лясок жэ сасновы
Туж блізка пры хатцэ сячэ Янка смела,
Да пана не мае ніякага дзела.
Ня трэба ўжо ўсякаму рук цалаваці.
Шмат мае йон поля і шмат сенажаци;
А ўсё гэта працай дабыў йон пачцівай,
Як жыць пачалі яны с Зосяй шчасліва;
Да трохі прынёсла яна і ў пасазе,
А важнае—миласць, што лепш багатств князя
Ва ўсём памагае рукамі і радай,
Прад йим не азвецца ні плачэм, ні звадай;
І робицца радосна Янку на сэрцы,

Што гэтак шчасливы, што ўжо ў паняверцы
Ня мучыцца горка, як 'перэд бывала:
Но раптам вот гэтага шчасця не стала...
Акропная видма падходзе, здаецца,
Зубами скрыгочэ и дзика смяецца.
Збудзіўся, глядзіць йон на знання благое,
И крыкнаў: «Паночак! за што? за якое...»

Спиць вйоска сном крэпким па працы, па
цяжкай,
Начлежники ў лузе пад буркай, сермяжкай,
А ў хатах дзеўчаты, и дзеци, и бабы,
На ложках, на лавах, на печы—дзед слабы,
Нидзе ани шуму, ни плачу, ни крыку;
Ня чуць и кляцьбы тэй, якой днйом бяз лику;
Адзин тольки вецер шамочэ бярозкай;
Сава загукала, гэт, недзе за вйоскай,
А далей ноч-пани, и пуста, и глуха...
Но вот даляцеў гук да чуткага вуха:
Што гэта?.. Збудзіліся людзи с пасцели,
У цэркаўцы близкай званы загудзели,
Што гэта, што гэта? хоць поўнач на свеце,
Так видна, як сонцэ на небе ўжо свеце.
— «Пажар, гэі пажар!» так вакруг загудзела,
Крычаць: «Сабирайцесь!» — гасиць дружна,
смела.

Гарыць у дварэ у Лаўчынскага нешта;
Гасице, згарыць там будынкаў и рэшта!»
Сабраліся людзи, но тольки па часе:
Нихто ўжо агню ни залье, ни загасе.
Гарыць пуня панская, бухае пламям;
Крывавым на неби становицца знамям.

Бязсылны тут людзи, бязсылны их руки,
Хтож зближыцца к пламя на боли, на муки?
И... пуны згарэла. Тарчыць куча сена;
Дымяць галавешки, астатки ат сценаў;
Цягаюць их людзи з агню на староны.
Но, Божэ! што гэта? корч нейки звугліоны...
Хто толькі ні ўзгляне, ўцікае с трывоги;
Корч мае людзкіе і руки, і ногі!
Пры тулаве, знаць, галава чалавека—
Косць толькі: нямаш ні вачей, ні павекаў.
Пазнаў народ, што хтось згарэў с пуныяй
разам,

Пакленчыў над трупам, якбы над абразам.
Пазнаці люд хочэ, хто марне так згинуў,
Свет гэты пакинуў, радню ўсю пакинуў?
Глядзяць, аж тут раптам енк страшны раз-
нійосся,

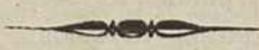
Аж кажны смуціўся, аж кажны затросся.
Енк гэт'кага жалю, енк гэт'кай балесці,
Што можэ душой і тырана затрэсці.
Так крыкне па страчэным любым дзяўчына,
І маці так енкне, хаваючы сына.
І маці тут родная труп той пазнала,
Пазнала таго ў нім, каго ўзгадала,
Хто хлеба ей беднай насыў яшчэ ўчора,
Хто быўбы ей беднай на старасць падпорай.
Эх, сын яе родны, эх, Янка прыгожы
Ляжыць няжывым на пасцели, на божаі;
Не ўстане на веки і свету не ўбачэ...
І плачэ так маці, і горка так плачэ;
А з ёю, здаецца, і ночка галосіць,
І сльозы збірае, і к Богу заносіць.

Циж добра, циж лйогка? эй, пане, эй, мсцивы!
Што Янка у пуни згарэў нешчасливы?
Тваяж гэта, браце, рука учынила,
Што будзе на свеце аднэй больш магилай,
Аднэй больш магилай, а сльозаў бяз меры.
Прыгледзься, што зробиў ты ўзмахам сякеры?
Вот Янка забиты, вот Янкава маці
Убогая мусиць исци жабраваци,
Бо ўжо працаваці за стара, за слаба,
Ня то што мужчына, ат, ведама,—баба.
А што скажэ Зося, як з места прыедзе?
Што скажэ, як спаленым Янку угледзе?
Ну цешся, ну цешся пацехаю ката!
Ужо дамавина гатова на брата.
Циж добра, циж лйогка, эй пане, эй мсцивы!
Што Янка у пуни згарэў нешчасливы?
Так голас таемны пытаецца пана;
Но грысци сумленне циж можэ тырана;
Раз тольки надумаўся збродню ўчыници,
Ахвяру праз зэмсту са евету згубиці,
То пэўна што плакаць па збродни ня будзе:
Ня будзе йсци роўна, хто раз ужо зблудзе.
Свитае. Вот Зося ужо з Минска едзе,
Вясёлая цешыцца, Янку угледзе,
Усё ей так милым, як лепей ня трэба,
И гэтые людзи, и поле, и неба;
И рада смяяцца, и рада спеваци,
И с хлопцам харошым пайсци пагуляци.
Прыехалаж панна на плач, не на йгрышчэ,
Убачыла с пуни адно пажарышчэ.
Што ўбачыла далей, сказаці ня можэ;
Два выбегли слоўцы: «о Іезу! о Боже!»

И руки заломе, и крыкам шаліоным
 Азвалася с жалю над Янкам звугліоным.
 На брата узгляне; маўчыць той панура,
 Зубами заляскае, вочы зажмурэ.
 Напрасна дзяўчына аткрыць праўду хоча;
 Сжымаецца сэрца, цякуць слізозы з вочаў...
 Га! чымся так жыццi, лепш легчы у гробе.
 У слізогах, у муках, у цяжкай жалобе
 Праходзе дзень гэтак; ноч сцixa ўжо пхнецца;
 А Зося ні мйортва, ні жыва снуецца.
 Прашла ноч, і раницу сонцэ прыгнала,
 Дзеж панна? но панны с пасцели не стала.
 Збудзіліся слуги, і пан прабудзіўся.
 Сястры нима дома; спачатку здзивиўся,
 Но потым і чорныя мыслі абсели.
 Циж Зосі праз тоя не стала с пасцели,
 Што спалены Янка?... Тут болей затросся,
 Заныла на сэрцы, страх нейкі праніося.
 И выскачэ с хаты, и крыкне на слугаў,
 Заве ат работы, ат косаў, ат плугаў:
 — «Эй, людзи! дзе Зося, дзе ваша паненка?
 «Шукайце усюдых, за хатай, за сценкай;
 «Была тут у хаце, няўжо яна ў полі,
 «А можэ, а можэ... неўбачу николи!...
 «Шукайце, шукайце! бярыце багацце,
 Но толькі каб Зосю я видзеў у хатцэ!...
 Крычыць так Лаўчынски на ўсе на староны,
 А дзика, а страшна, як звер, як шаліоны.
 И збегліся людзи, шукаюць, гукаюць;
 Напрасна! дзе Зося, дзе панна, не знаюць.
 Аж глянуў брат родны у сад на сасонку;
 Висиць сястра пана, висиць на пастронку.

У тры дни дэзве ямы на трупы капали:
На мógилках Янку-хамулу схавали,
А далей, за мógилки—гожу паненку,
Народ жэ над дэвйома малиўся и кленкаў.
Нябошикаў несли хаваць неяк зрана,
Пад вечар жэ везли ў вар'яцки дом пана.

Эй, кончана казка! Ну, як вам здаешца?
Ци праўды ў ей многа, ци лжэ, ци смяецца?
Мнеж верце, што гэта йосць праўдай звы-
чайнай;
Спытайцеся толькі старэйшых пад Гайнай;
Там кажны з ахвотай разкажэ вам гэта.
Хоць там яшчэ гора людзей не апета;
Но ў вустных паданях жыве и жыць будзе,
И сведчыць сабою шчасливых а блудзе.
Закинеце, можэ, што ў казцы на пана
За многа усяких шальмоўстваў складана?
Нихай жэ багаты пан кепска ня чыне,
Напэўна и казка ня ў чым не абвине.
Бо што зробе бедны, з бяды што натворэ,
Такога и казка не так абгаворэ;
А створэж багаты дзе подласць якую,
И з роскашы праўду падопчэ святую,
Ни ў чым не дазнае ат прышласци ласки:
Таким не даруюць ни людзи, ни казки.

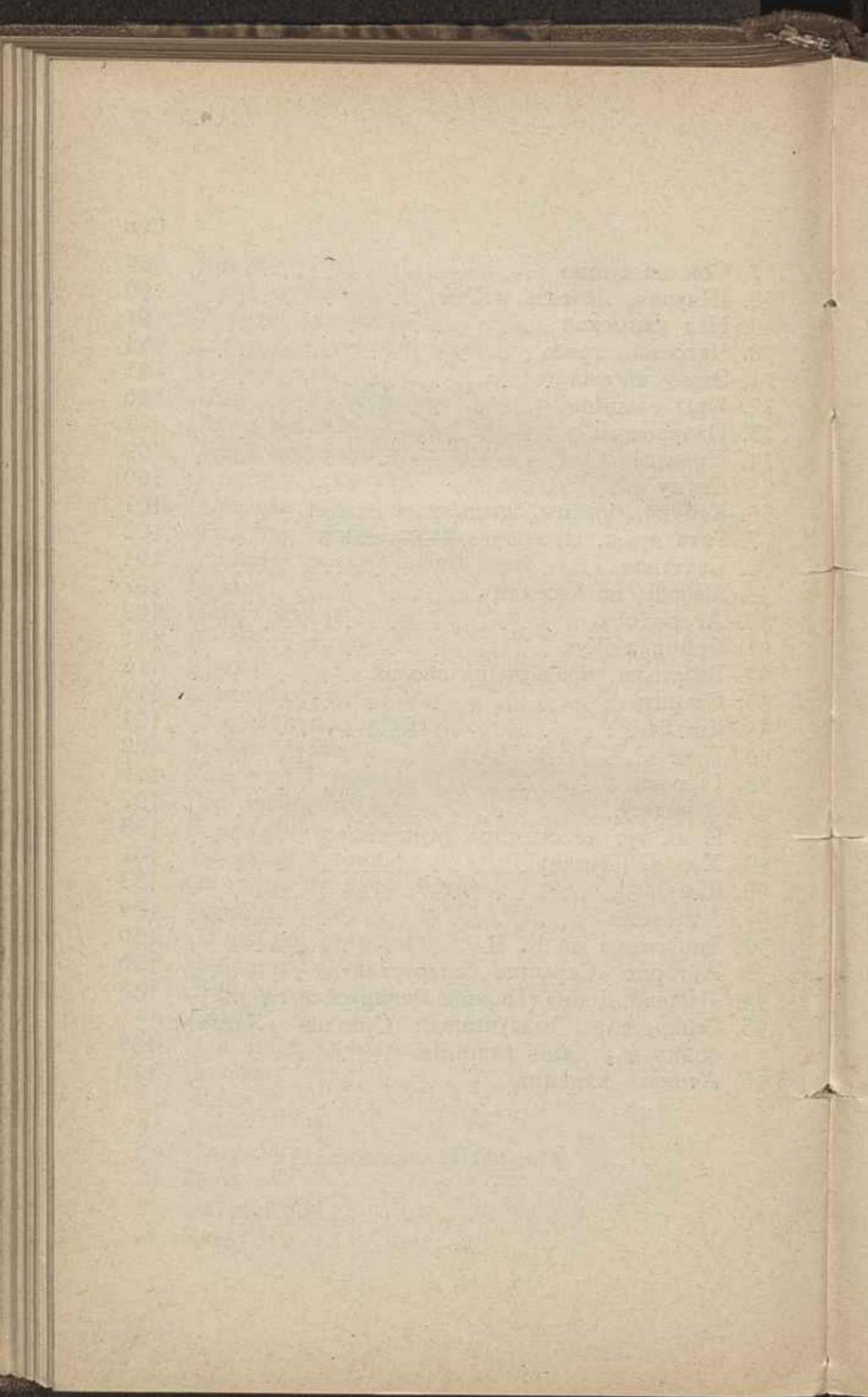

С П И С.

	Стр.
1. Я не паэта	1
2. К песням	2
3. С песняў а сваей старонцэ	3
4. С песняў беларускага мужыка	5
5. Я мужык-беларус	6
6. Шумныя бярозы	7
7. Пажалей мужыка	9
8. Гоніш мяне, паничок	10
9. Лапці	11
10. Саха	12
11. С песняў мужыцкіх	14
12. А ты, браце, спи!	15
13. Ня рвіся к багатым	16
14. Мая хатка	17
15. Так-не, так не!	18
16. Ах! ці доўга	19
17. З маіх песняў	21
18. На старую ноту	22
19. Ой дана, ой дана!	24
20. Панич и Марыся	25
21. Весна	27
22. С песняў аб вясне	28
23. Восень	29
24. З асенніх напеваў	33
25. Зіма	34
26. Да дзеўчатак	35
27. Касцу	37
28. А хто там ідзе?	38
29. Любімось, мае суседзі!	39

	Стр.
30. Шавец	40 и 118
31. Песня а песнях	41
32. Плачуць мае песни	42
33. Дзяўчынка, галубка мая!	44
34. Да мужычка	45
35. Люли, люли, мужычок!	46
36. Перэд вясной	47
37. Песня вольнага чалавѣка	48
38. С песняў а битвах	49
39. Песенька для некатарых маладых людзей	50
40. Хоць ты, сэрцэ, лопни, трэсни!	51
41. С песняў аб мужыцкам горы	52
42. Нудà	54
43. Песня жнеў	56
44. Да сваих думак	57
45. Думки	60
46. С прайотныхъ дум	61
47. С прайотных думак	62
48. З маих думак	63
49. Канюх. (Падаце)	64
50. Над магиламі	67
51. С прасоння	69
52. Як пайду я, пайду	70
53. Ой, чаму на хаты гэтыя	71
54. Чагоб я хацеў	72
55. На добры, стары лад	73
56. Нябошчык	74
57. Шчасце	76
58. Адзин	77
59. Над сваей айчызнай	78
60. Вольха	80
61. Я бачыў	80
62. Липа	81
63. Думки (з украінскага Шэвчэнкі)	85
64. Парà	87
65. На жалейцэ	87
66. Каму?	88

	Стр.
67. Сон на кудцю	89
68. Шчупак, Лебедзь и Рак	90
69. Над калыскай	91
70. Чаго нам трэба	94
71. Змачу пйорка	95
72. Пры скажине	96
73. Падарожны	97
74. Працуй!	99
75. Сяўцу	100
76. Кепска, братцы, жыць нам стала!	101
77. Гэта крык, што живе Беларусь!	102
78. Сватаная	104
79. Малады на вяселлі	107
80. Агародник	109
81. Сцйопка Жук	111
82. Бабулька, прадаўчыца зйолак	116
83. Старцы	119
84. Касьба	121
85. Град	122
86. Гарэлка	126
87. Я видзеў	127
88. И як тут не смеяцца (куплеты)	128
89. Хто я? (Думка)	131
90. Каму?	133
91. Атповедзь	134
92. Эпиграмма на К. В.	136
93. Аўторцэ «Скрыпки беларускай»	136
94. «Нашэй Доли» (Першай беларускай газэце)	138
95. Беларускай Выдаўніцкай Суполцэ «Загляяе сонцэ и ў нашэ ваконцэ»	139
96. Атплата каханья	140

А Б М Ы Л К И.

Просим выбачиць, што праз недогляд верш «Шавец» знайшоўся тут выдрукаваным два разы: на стр. 40 и 118, а такжэ просим паправиць вось гэтыя абмылкі:

Стр.	Верш.	Надрукавана.	Папраў і чытай.
1	4	зверху	песенку-думку
»	15	»	песеньку-думку
»	6	знизу	Беда яго, маці,
»	2	»	и песен
2	2	»	и песняў
»	3	»	Долю
3	2	зверху	Долю
»	3	знизу	стала.
3	13	»	стала.
»	9	»	летамъ
4	16	»	летам.
»	12	»	дрозды гусь
5	1	зверху	дрозд ды гусь.
»	3	»	куп'ю.
»	4	знизу	куп'ю.
»	3	»	Я калиб
7	1	зверху	Я калиб
»	15	»	Дома
»	20	»	Дома
»	4	знизу	С песняў
»	1	»	Усिम рад
9	15	»	Усим рад
»	13	»	Я змагц
»	7	»	Я змагчы
»	6	»	вузки,
12	10	зверху	вузки
			высокинський
			высокиньки
			Нады лбом
			Пад илбом
			песенки
			песеньки
			Шумныя
			Шумныя
			Дый не маю
			Ды нима ўжо
			слюз.
			слюз.
			и сыты
			и сыт.
			закрыты.
			закрыт.
			За кроў
			Мон за кроў
			Прыдзе
			Прыдзе
			Многия
			Многие

Стр.	Верш.	Надрукавана.	Папраў і чытай.	
12	14	зверху	Ў церквы	Ў цэрквы
»	16	»	Песянки	Песенькі
»	4	знізу	Рэзак і нарогі	От, рэзні-нарогі
»	3	»	І палицу, ўзнімай-роль,	Палицу, ўзнімай-роль,
13	12	зверху	Прызьмай з дубцоў витай.	Прызьмом з дубцоў витым.
»	15	»	Атакжэ й занозы	Такжэ и занозы
»	18	»	трэба	трэба,
»	19	»	была й на,	была й на
14	Перед 1-ым зверху			Запейма, як дужы,
»	4	зверху	Тыж, сошка,	Ты, сошка,
»	5	»	Я ж пан твой араты,	Я, пан твой, араты,
»	6	»	Век бедны й годны	Век бедны, годны
16	8	знізу	пачуем	пачуеш
17	15	»	и тыя	и тые
»	16	»	нізінькія	нізінькіе
18	15	зверху	Ў йой	У йой
»	6	знізу	Загарак	Загарак
»	4	»	Учора	Учора
»	Помеж 3 и 4 знізу		прапушчэна	Так-не, так-не!
19	6	зверху	То свабод	Йо свабод
»	10	»	То зямлі	Йо зямлі
»	6	знізу	Загарак	Загарак
»	5	»	доуга...	доўга
20	6	зверху	Бязпрытонных	Заганяных
»	11	знізу	гдзе,	дзе,
22	1	зверху	На польскую	На старую
»	12	»	Потам ў весь	Потам весь
»	13	»	И увесь крывава	Весь крываваый плесняй
»	16	»	Гоне йіх, у	Гоне йіх, и ў
»	9	знізу	Едзець	Едзе

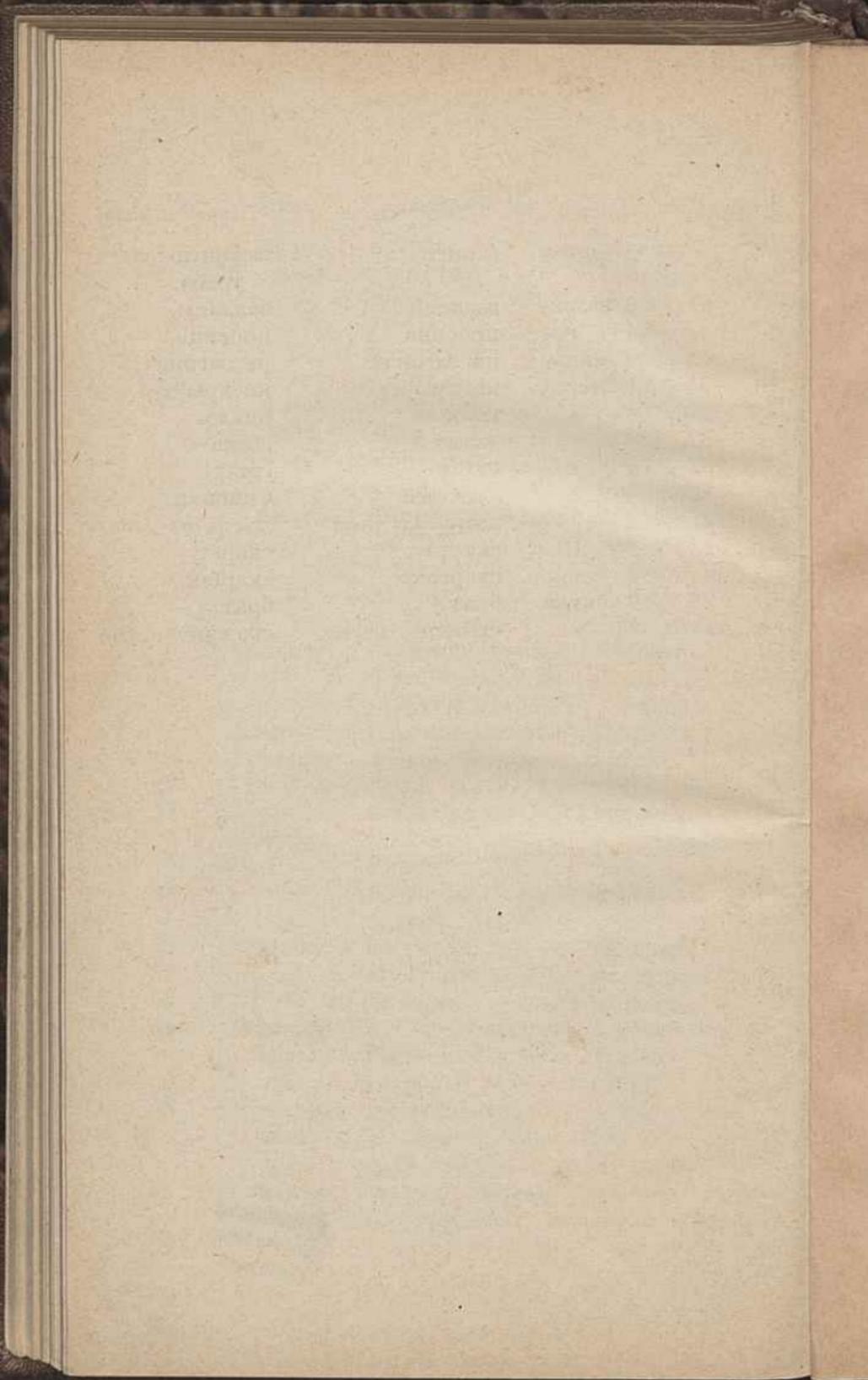
Стр.	Верш.	Надрукавана.	Папраў і чытай.
22	4 знизу	Сабе й не	Сабе не
23	2 зверху	пазвадзе,	павадзе,
»	13 »	смутныя	смутныя
»	12 знизу	сасоннік	сасонак
24	1 зверху		Ой дана, ой дана!
»	17 знизу	Ниглзе	Нидзе
»	11 »	А устаць	А ўстаці
»	9 »	заханнем,	зиханым,
26	9 зверху	толка	толькі
27	2 знизу	кругом	кругом,
28	1 зверху	бяром	бяром,
»	8 знизу	абвеяў;	абсеяў;
»	3 »	Ах зноў	Аж зноў
29	12 зверху	усею душой!	усяею душой!
31	4 знизу	яшчэ	яшчэ
»	2 »	гэт'кія	гет'кія
32	1 зверху	Бедны	Бедани,
»	4 знизу	Й змучаны	И змучан
33	11 »	шчасця, волю, —	шчасця ўволю, —
»	8 »	вясоласць	вясёласць
34	1 зверху	Прышла	Прышла
»	11 »	Сапиць	Сапец
35	14 зверху	пий	пи
»	2 знизу	матачки,	матачки
»	1 »	Слаўца:	Слоўца:
36	7 зверху	рабиць	рабиць
»	12 »	Хочыцца	Хочэцца
»	13 снізу	пазбы	пазбыў
37	9 зверху	песенку	песеньку
»	15 »	эймі	з ймі
38	10 знизу	йдзе?	идзе?
»	3 »	ую,	ўю,
39	1 зверху	гэтаі йих,	гэта йих,
»	2 »	разбудзіў іх	разбудзіў йих
41	6 »	Заробтку	Заробткаў
»	14 »	Туды й сюды,	Туды, сюды,
»	4 знизу	бяз песен	бяз песняў

Стр.	Верш.	Надрукавана.	Папраў і чытай.	
42	7	зверху	песенка	песенька
»	11	знизу	Узбураны	Узбураны
»	3	»	море	морэ
»	17	»	Гюблю	Гублю
»	12	»	вольнымъ	вольным
43	3	»	Узбураны	Узбураны
44	1	зверху	Дзяучынка	Дзяўчынка
»	4	знизу	двюх	дзвюх
45	8	»	жордку	жэрдку
46	12	»	Свищаць	Свишчаць,
47	7	зверху	миласць да брата	миласць-дабрата
»	12	»	Лынула	Хлынула
»	13	»	у носе	ў носе
»	18	»	хлевох	хлявох
»	19	»	Адзываицца	Адзываецца
»	5	знизу	Глядзиць шыны на колах, ци збиты.	Глядзиць,ци шы- ны на колах узбиты.
»	2	»	ураджай спорны	ураджай, спорны
48	4	зверху	соцень шаекъ	соцень, шаек
49	8	»	такія	такіе
51	9	знизу	возьмоць	возьмуць
53	7	зверху	у паняверцэ,	ў паняверцэ,
56	18	»	вочи	вочы
57	1	»	длячынкі,	дзяўчынкы,
»	3	»	гучныя	гучныя
57	11	знизу	на горах	па горах
58	6	»	як лучынка,	як лучынкай,
60	12	»	ца поли,	па поли,
61	7	зверху	й сльіозаў морэ!	и сльіоз морэ!
»	16	»	Палячу	Паляту
62	2	знизу	скаргу	скаріу
63	3	зверху	дубы хвойки,	дубы, хвойки,
»	3	знизу	Не лячу	Не ляту
»	1	»	то й сэрцэ	то сэрцэ
64	4	зверху	славе б кликаў	славе кликаў
»	5	»	Як йон, сад я хатку,	Як йон сад, я хатку

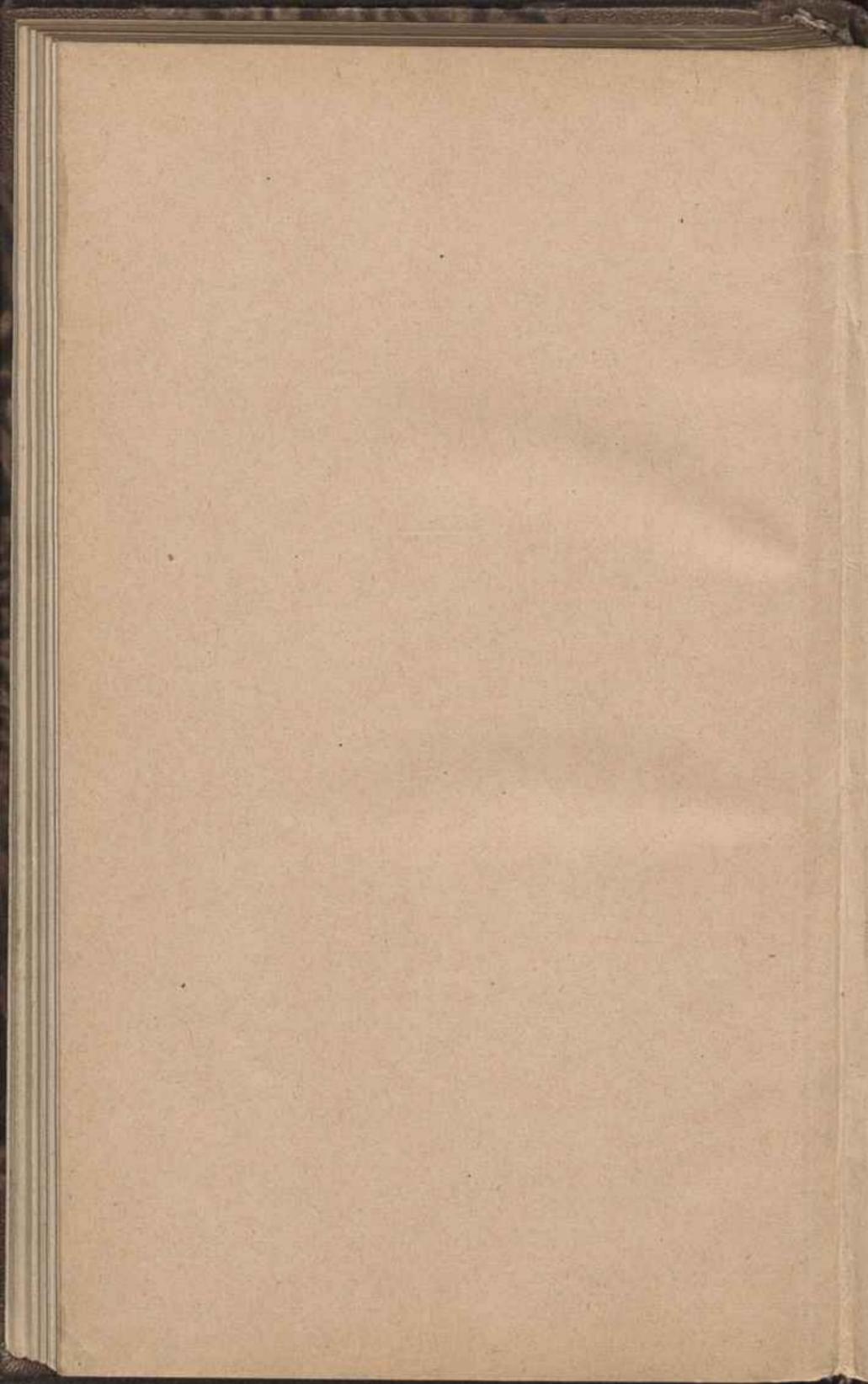
2
18

Стр.	Верш.	Надрукавана.	Папраў і чытай.
»	5	знизу (кнігоўка)	выкинуць: ня треба.
67	3	зверху	вадзіцы
»	4	»	вадзіцы,
70	9	знизу	просіць,
74	1	зверху	па загонах,
79	6	»	не крыўду,
87	20	»	цвяло.
107	13	»	жде
112	4	»	жджэ
121	2	»	гэтак
123	3	»	гэтак
»	4	»	Сцэопкі
125	9	знизу	Сцэопкі
»	8	»	дзень за днём
			Дзень за днём
			скаргаў
			скаргаў
			скаргах
			скаргах
			брат,
			брат,
			скажэцэ; пеўна,
			скажэцэ пеўна

БІБЛІАТЭКА
БЕЛАРУСА

2
18

1500.000

067225/8

